

ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΑΘΗΝΑ. ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ 1995

ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΑΘΗΝΑ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ 1995

ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

ΕΤΟΣ 1995

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΤΑΞΗ	4
Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ Γενική Συνέλευση Φίλων	5
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΤΟ ΜΕΓΑΡΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ	11
ΔΩΡΗΤΗΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ	18
ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ Μ. ΜΠΕΝΑΚΗ	19
ΤΟ ΝΕΟ ΚΤΙΡΙΟ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ	25
Καταλογογράφηση Αρχειακών Μονάδων	27
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ	31
ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΑΜΙΑΝΟΥ ΚΥΡΙΑΖΗ	33
ΑΡΧΕΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ	35
ΦΙΛΟΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ Σμάλτο μια πανάρχαιη τέχνη	40
ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ Η Λατρεία της Ίσιδας	49

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΤΑΞΗ

Αγαπητοί Φίλοι,

Την χρονιά που πέρασε, οι δραστηριότητες των "Φίλων" εστιάζστηκαν κυρίως στη διοργάνωση της εκδήλωσης με μουσική "μπαρόκ" από τον Purcell στον Bach, η οποία πραγματοποιήθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία στις 30 Ιανουαρίου 1995 στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. Σκοπός μας ήταν όχι μόνο η χρηματική ενίσχυση προς το Μουσείο, αλλά κυρίως η προβολή της ζωντανής του παρουσίας για άλλη μια φορά, στα πολιτιστικά δρώμενα του τόπου μας μέσα από μια νέα οπτική. Χορηγός της εκδήλωσης ήταν η Midland Bank plc που ανταποκρίθηκε γενναιόδωρα και με ιδιαίτερη ευαισθησία στην έκκλησή μας, ενώ το καλαίσθητο πρόγραμμα που απέσπασε ευμενέστατα σχόλια με πλούσιο εικονογραφικό υλικό από τις συλλογές του Μουσείου Μπενάκη και τις δωρεές των Φίλων και με μουσικολογική ανάλυση των συνθετών και της μουσικής "μπαρόκ", ήταν προσφορά του εκδοτικού οίκου Μπάστας - Πλέσσας και τώρα διατίθεται στο πωλητήριο του Μουσείου Μπενάκη.

Το σημαντικό ποσό 14.253.000 που απέφερε η εκδήλωση προσεφέρθει στο Μουσείο όπως αρχικά είχαμε προγραμματίσει και με ιδιαίτερη χαρά μαθαίνουμε πως θα διατεθεί για τις ανάγκες των Ιστορικών αρχείων του Μουσείου Μπενάκη. Το τμήμα των Ιστορικών αρχείων που είναι ένα από τα πλέον νευραλγικά τμήματα του Μουσείου, έχει εδώ και μερικούς μήνες μεταφερθεί στην Κηφισιά στο σπίτι της Πηνελόπης Δέλτα που θα είναι και η μόνιμη κατοικία του.

Μαζί με τις θερμές ευχές μας για πρόοδο και επιτυχίες, του αφιερώνουμε αυτό το τεύχος.

Λίλα ντε Τσάβες

Αντιπρόεδρος Α' - Υπεύθυνη Δελτίου των Φίλων

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΦΙΛΩΝ

Αγαπητές Φίλες και αγαπητοί Φίλοι,

Καθώς χαιρετίζουμε όλες και όλους σας κατά την παρούσα Γενική μας Συνέλευση, το Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου των Φ.Μ.Μ. έχει την τιμή να σας παρουσιάσει τα πεπραγμένα του Σωματείου μας κατά τον λήγοντα χρόνο.

Όπως θα διαπιστώσετε από την αναφορά που θα σας κάνουν η Γενική Γραμματέας Κα Ανθή Βαλσαμάκη και η Ταμίας μας Κα Μαρία Χωραφά, η χρονιά που πέρασε ήταν πλούσια σε δραστηριότητα και τα οικονομικά της αποτελέσματα πράγματι ικανοποιητικά. Ικανοποιητικά για τη βοήθεια, τόσο οικονομική όσο και προβολής του Μουσείου που αγαπούμε.

Όπως γνωρίζετε, η βοήθεια προς το Μουσείο Μπενάκη αποτελεί το σκοπό υπάρξεως του Σωματείου μας.

Ιδιαίτερα, εν προκειμένω, πρέπει να επισημανθεί η προεργασία που έγινε για να καταστεί δυνατή η σημαντική και επιτυχής εκδήλωση του Σωματείου μας, με τη συναυλία της 30ης Ιανουαρίου του τρέχοντος έτους στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. Η όλη σκέψη και προεργασία άρχισε με τη θητεία του προηγούμενου Διοικητικού Συμβουλίου, επί Προεδρίας του Κου Ιωάννη Μ. Πεσμαζόγλου. Συνεχίστηκε έντονα καθ' όλη τη χρονιά με κεντρικό μοχλό, ή ακριβέστερα με πραγματικό δύναμο, την Α' Αντιπρόεδρο Κα Λίλα ντε Τσάβες καθώς και με τη δραστηριότητα των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου Κυριών (αλφαβητικά) Μαρίας Δοξιάδη, Αλίκης Κουλουβάτου, Λένας Χατζηπέτρου και Μαρίας Χωραφά.

Θέλουμε επίσης να ευχαριστήσουμε τις Φίλες και Φίλους που συνεισέφεραν με τις δωρεές τους στην αποπεράτωση της εγκατάστασης και λειτουργίας του σημαντικού τμήματος του Μουσείου, του πλούσιου ιστορικού αρχείου της νεώτερης Ιστορίας μας, το οποίο ήδη στεγάζεται στην οικία Στεφάνου και Πηνελόπης Δέλτα, στην Κηφισιά.

Τα οικονομικά αποτελέσματα της χρονιάς που πέρασε καθώς και τον προϋπολογισμό για την καινούργια θα μας παρου-

σιάσει η Ταμίας του Συλλόγου Κυρία Μαρία Χωραφά. Ας περιορισθώ να σας ειπώ με χαρά ότι ο απολογισμός είναι καλός.

Με την ευκαιρία αυτή θα θέλαμε να σας πούμε πόσο θα επιθυμούσαμε τη συμμετοχή περισσότερων φίλων στις διάφορες εκδηλώσεις του Σωματείου μας.

Φίλες και Φίλοι,

Καθώς αποχαιρετούμε σήμερα τα τρία μέλη του Διοικητικού σας Συμβουλίου, τη Λίλα ντε Τσάβες, τη Μαρία Χωραφά και τον Ανδρέα Καλλιγά, των οποίων η θητεία λήγει, επιθυμούμε, εκ μέρους όλων σας, να τους ευχαριστήσουμε για την προσφορά τους, για τα όσα έκαναν.

Με χαρά θα καλωσορίσουμε τα τρία μέλη που με τη σημερινή σας ψήφο θα μας υποδείξετε.

Σας ευχαριστώ

Πρόεδρος Ιωάννης Γρηγοριάδης

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ 1994

Αγαπητές Φίλες και Φίλοι,

Στην όλη προσπάθεια των φίλων του Μουσείου Μπενάκη για να βοηθήσει την αποστολή του Μουσείου, το Διοικητικό Συμβούλιο, έστρεψε ιδιαίτερα την προσοχή του στην αποπεράτωση του τόσο αναγκαίου τεχνικού εξοπλισμού της νέας εστίας των ιστορικών αρχείων του, στα οποία περιλαμβάνονται σημαντικές συλλογές αναγόμενες στην ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος. Τα πολύτιμα αυτά αρχεία στεγάζονται ήδη στην οικία Στεφάνου και Πηνελόπης Δέλτα, που δωρήθηκε στο Μουσείο από την Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου κόρη Στεφάνου και Πηνελόπης Δέλτα.

Το Διοικητικό Συμβούλιο είχε ζητήσει τη σχετική εισφορά σας. Αυτή ανήλθε στο ποσό των 2.106.706 δρχ. Σε επαφή με τους υπευθύνους του Μουσείου το ποσό αυτό θα διατεθεί για την αγορά ειδικού και απαραίτητου ηλεκτρονικού υπολογιστού και εκτυπωτικής μηχανής, χρησίμων για τη λειτουργία του τμήματος αρχείων και την εργασία των ερευνητών - μελετητών.

Στις 27 Ιανουαρίου του περασμένου έτους έγινε η καθιερωμένη εκδήλωση για την κοπή της πίτας στο ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία με μεγάλη συμμετοχή φίλων και επιτυχία

της λαχειοφόρου αγοράς.

Στον τομέα των διαλέξεων αναφέρω:

- τη διάλεξη του Κου Νίκου Παπαγεωργίου εθνολόγου με θέμα "Οδοιπορικό στο βουδιστικό Θιβέτ" που πραγματοποιήθηκε στις 28 Φεβρουαρίου του 1994
- τη διάλεξη του ίδιου, στις 7 Μαρτίου, με θέμα την "Επίδραση της Ελληνιστικής Τέχνης στη Βουδιστική Ινδία από την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου"
- την ομιλία της Κας Λίλας ντε Τσάβες εθνολόγου και Α' Αντιπροέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου μας στις 18 Απριλίου με θέμα "Ο Εσταυρωμένος με τους 12 Αποστόλους" (ένα μυστηριώδες κοπτικό κέντημα από τις συλλογές του Μουσείου Μπενάκη).

Οι διαλέξεις δόθηκαν στο Λύκειο Ελληνίδων.

Στον τομέα των εκδρομών και επισκέψεων πολιτιστικού χαρακτήρα σημειώθηκαν τα ακόλουθα.

- Συμμετοχή με τον εμπορικό σύλλογο Πειραιά σε εκδρομή τον Μάρτιο του 1994 στην Οδησσό, πόλη στην οποία υπήρξαν σημαντικότερες οι Ελληνικές καταβολές. Αναφέρω ενδεικτικά την παρουσία των μελών των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη σε μια σειρά εκδηλώσεων που έλαβαν χώρα στο χώρο της Φιλικής Εταιρείας, στη θαυμάσια όπερα της Οδησσού, στη λειτουργία στον Ελληνορθόδοξο ναό της Αγ. Τριάδος όπου είχε ενταφιαστεί κατ' αρχάς το σκήνωμα του εθνομάρτυρος Οικουμενικού Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε', και την αναδοχή από την κολυμβήθρα παιδιού ελληνικής καταγωγής. Δεν παραλείπω προσφορές μελών προς τα σχολεία όπου διδάσκεται η ελληνική γλώσσα.
- Τετράημερη εκδρομή πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο (6 - 10) Απριλίου στις Σέρρες και Θεσσαλονίκη με επίσκεψη στην Ιερά Μονή Προδρόμου, στα οχυρά Ρούπελ και στον υδροβιότοπο της λίμνης Κερκίνης.
- Τον Μάιο 1994 μέλη του Σωματείου μας πραγματοποίησαν εκδρομή στη Ρουμανία. Κατά την εκδρομή αυτή αναλήφθηκε η πρωτοβουλία κατασκευής αναμνηστικής πλάκας για τον τάφο του ήρωα του αγώνα για την απελευθέρωση Γιωργάκη Ολύμπιου, στη Μονή Σέκου, κοντά στο Ιάσιο. Στην πλάκα αυτή αναφέρεται ότι αυτή αποτελεί ευλαβικό αφιέρωμα των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη στον Ολύμπιο και στους συναγωνιστές

του. Η σχετική δαπάνη καλύφθηκε από το ταμείο του Σωματείου μας καθώς και από ειδικές εισφορές των Μελών μας κυρίας Βασδέκη και των κ.κ. Ιωάννη Μ. Πεσμαζόγλου, Αλέξανδρο Ρωμάνο και Αθανάσιο Κωνσταντινίδη.

- Στις 17 Σεπτεμβρίου οι φίλοι επισκέφθηκαν το Μουσείο Βασίλη και Ελίζας Γουλανδρή στην Άνδρο, όπου είχαν εκτεθεί έργα του Marc Chagall.
- Στις 27 του ίδιου μήνα, το μέλος των φίλων του Μουσείου Μπενάκη Κα Μαρία Αναστασιάδου έδωσε διάλεξη για την ποαναφερθείσα εκδρομή στην Οδησό. Σχετικά επιθυμούμε να ευχαριστήσουμε το Λύκειο Ελληνίδων για τη φιλοξενία του στη σειρά των εκδηλώσεων.
- Στις 8 Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο Ίδρυμα της οικογένειας Ψαροπούλου - κέντρο μελέτης της Νεώτερης Κεραμικής.
- Στις 16 με 20 Νοεμβρίου πραγματοποιήθηκε εκδρομή στο Παρίσι με την ευκαιρία της έκθεσης φωτογραφιών της Βούλας Παπαϊωάννου. Η συλλογή ανήκει στο Μουσείο Μπενάκη και απεικονίζει σκηνές του πολέμου 1940 - 41.
- Στις 3 Δεκεμβρίου επίσκεψη στο Μουσείο Γιάννη Τσαρούχη.
- Στις 10 Δεκεμβρίου επίσκεψη στον Κεραμεικό, με ξενάγηση της ευγενώς προσφερθείσης Λέλας Κασσαβέτη.

Ανθή Βαλσαμάκη
Γεν. Γραμματέας

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΑΜΙΑ

Κυρίες και Κύριοι,

Εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου του Σωματείου των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη, σας παρουσιάζω τώρα τον ανάλογο Ισολογισμό χρήσεως 1994 του Σωματείου καθώς και τον Προϋπολογισμό για το 1995.

Το 1994, εν αντιθέσει με προηγούμενες χρονιές, όχι μόνον δεν χρειαστήκαμε να αντλήσουμε από το αποθεματικό προηγούμενων ετών αλλά προέκυψε ένα πλεόνασμα 5,5 εκατ. δραχμών περίπου.

Υπάρχουν διάφοροι λόγοι που το εξηγούν αυτό:

- Είχαμε προϋπολογίσει 2 εκ. δρχ. για εκτυπώσεις - έντυ-

πα και δαπανήσαμε μόνον 558 χιλιάδες: Πράγματι, λόγω φόρτου εργασίας της υπευθύνου του Δελτίου των Φίλων, Κυρίας ντε Τσάβες (η οποία ήταν υπεύθυνη και για την διοργάνωση της συναυλίας στο Μέγαρο Μουσικής) δεν μπόρεσε να ετοιμασθεί το Δελτίο εντός του 1994. Είναι ήδη όμως έτοιμο και θα σας αποσταλεί συντόμως.

- Οι δωρεές του Σωματείου προς το Μουσείο είχαν προϋπολογισθεί 2.200.000 δρχ. ενώ ανήλθαν μόνον σε 484.000 δρχ. Επιχειρήσαμε ν' αποκτήσουμε έναν πίνακα από πλειστηριασμό του οίκου Christies αλλά οι προσφορές ανέβηκαν τόσο ψηλά ώστε εγκαταλείψαμε την προσπάθεια κατόπιν προτροπής και του Κυρίου Δεληβορριά, διότι η ποιότητα του έργου δεν δικαιολογούσε τόσο ακριβό τίμημα.

Τέλος και κυριότερον, όπως ακούσατε από την Γεν. Γραμμ. πληρώσαμε τον δαπανηρότατο ηλεκτρονικό εξοπλισμό της οικίας Δέλτα. Το δε ποσόν που συγκεντρώθηκε κατόπιν της ειδικής εκκλήσεως ήταν όλως ανεπαρκές για να καλύψει την απαιτούμενη δαπάνη και θα έπρεπε να συμπληρωθεί από τον τακτικό προϋπολογισμό.

Γι' αυτό προτιμήσαμε να μην κάνουμε άλλες δωρεές προς το Μουσείο, μέχρις ότου γίνουν όλες οι μελέτες, προσφορές κ.λπ. ώστε να μας δοθούν τα τελικά στοιχεία που λάβαμε μόλις προ εβδομάδος. Κατόπιν τούτου, στον προϋπολογισμό για δωρεές προς το Μουσείο για το 1995, προβλέψαμε το ποσό των 5 εκατ. δρχ.

Θα προσθέσω δε ότι από την αρχή του χρόνου μέχρι σήμερα το Δ.Σ. έχει ήδη εγκρίνει άνω των 2 εκατ. για τις ανάγκες του Μουσείου και της οικίας Δέλτα.

Τις λεπτομέρειες θα σας τις αναλύσει ο Ταμίας στην Γεν. Συν. το 1996, εφ' όσον τα έξοδα αυτά αναφέρονται στην χρήση του 1995.

Κατά τα άλλα, οι δαπάνες κρατήθηκαν εντός των ορίων του προϋπολογισμού.

Αποφασίσαμε επίσης να αυξήσουμε κατά 2.000 δρχ. την συνδρομή που είχε μείνει η ίδια επί 4 χρόνια και βεβαίως η αύξηση αυτή δεν καλύπτει τον πληθωρισμό.

Μαρία Χωραφά
Ταμίας

ΝΕΑ ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

Κατά τη Γενική Συνέλευση του Σωματείου μας της 27ης Μαρτίου 1995 εξελέγησαν τρία νέα μέλη, η κυρία Κατερίνα Κορρέ και οι κύριοι Ιωάννης Πεσμαζόγλου και Σταύρος Αρβανιτόπουλος.

Η σύνθεση του νέου Συμβουλίου έχει ως εξής:

Πρόεδρος	: Ιωάννης Γρηγοριάδης
Α' Αντιπρόεδρος	: Αλέξανδρος Χαρτ-Σούτζος
Β' Αντιπρόεδρος	: Ιωάννης Πεσμαζόγλου
Ταμίας	: Λένα Χατζηπέτρου
Μέλη	: Μαρία Δοξιάδη Κατερίνα Κορρέ Αλίκη Κουλουβάτου Σταύρος Αρβανιτόπουλος

Τα νέα μέλη της επιτροπής υποψηφιοτήτων είναι: οι κυρίες Λένα Λεβίδη, Ντόρα Βασιλικού και Μαίρη Γιαννουλάτου.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΤΟ ΜΕΓΑΡΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Εκτός των άλλων, η προσπάθειά μας να γίνει γνωστή η εκδήλωση απέφερε θετικότερα αποτελέσματα και ευχαριστούμε από τη θέση αυτή τα μέσα μαζικής ενημέρωσης τα οποία έδωσαν ιδιαίτερη έκταση στην μουσική βραδιά. Το ραδιόφωνο του ANT1 και του ΣΚΑΙ, από την τηλεόραση, το MEGA Channel, την ET1, την ET2 και το ΣΤΑΡ channel όπως και όλο τον ημερήσιο τύπο.

Σας παραθέτουμε δύο από τα εμπειριστατωμένα άθρα που προηγήθηκαν της εκδήλωσης και έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της. Καθώς και την κριτική της εφημερίδας "Καθημερινή".

Φωνητικές συνθέσεις του Χένρι Πέρσελ

Μια ξεχωριστή μουσική εκδήλωση
στο Μέγαρο Μουσικής για την ενίσχυση
του Μουσείου Μπενάκη

του Νίκου Δοντά

Η προσφορά του σημαντικότερου ίσως Βρετανού συνθέτη, του Χένρι Πέρσελ, από το θάνατο του οποίου συμπληρώνονται φέτος τριακόσια χρόνια, θα τιμηθεί με μια ξεχωριστή μουσική εκδήλωση, η οποία θα πραγματοποιηθεί στις 30 Ιανουαρίου στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών για την ενίσχυση του Μουσείου Μπενάκη.

Η εθνολόγος κ. Λίλα ντε Τσάβες, υπεύθυνη για την οργάνωση της εκδήλωσης και αντιπρόεδρος του Δ.Σ. των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη, οι οποίοι αποφάσισαν με αυτόν τον τρόπο να συνδράμουν τις ποικίλες ανάγκες του Μουσείου, υπογραμμίζει τη σημασία της εκδήλωσης, στην οποία θα παρουσιασθούν για πρώτη φορά στο αθηναϊκό κοινό τέσσερα φωνητικά έργα του συνθέτη. Θα τα ερμηνεύσει η διάσημη Βελγίδα υψίφωνος Γκρέτα ντε Ρέιγκερε καθώς και το σύνολο μπαρόκ μουσικής "Σινφόνια" σε όργανα εποχής. Θα έλεγε κανείς ότι από την ίδια τους τη μορφή, τα έργα του Χένρι Πέρσελ, παρά την αναμφισβήτητη αξία τους, δεν βοήθησαν τη δημοτικότητα του συνθέτη, αφού δύσκολα εντάσσονται σε σύγχρονα προγράμματα συναυλιών.

Τα έργα που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα της εκδήλωσης των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη, αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα της γραφής του Πέρσελ. Η "Φαντασία" σε τέσσερις φωνές και η "Σακόνι" σε σολ είναι έργα του 1680 και δίνουν μια σαφή εικόνα της πολυδιάστατης μουσικής του Χένρι Πέρσελ, αποτέλεσμα της διαπλοκής των μελωδικών γραμμών, που μονάχα ένας γνώστης των δυνατοτήτων κάθε οργάνου, όπως ο Πέρσελ, θα μπορούσε να συνθέσει. Τα τέσσερα φωνητικά έργα (2 τραγούδια, 1 Άρια και 1 Ωδή) προέρχονται από την τελευταία συνθετική περίοδο του Πέρσελ και δίνουν μιαν ει-

κόνα του ιδιαίτερου ύφους και της "μελαγχολίας" η οποία χαρακτηρίζει ιδιαίτερα τις φωνητικές συνθέσεις του.

Το δεύτερο μέρος της μουσικής αυτής βραδιάς, περιλαμβάνει έργα ενόργανης αλλά και φωνητικής μουσικής του Ιωάννη Σεβαστιανού Μπαχ, τα οποία θα ερμηνεύσει και πάλι η υψίφωνος Χρέτα ντε Ρέιγκερε καθώς και το σύνολο μπαρόκ "Σινφόνια" το οποίο αποδίδει σε αυθεντικά ή αντίγραφα οργάνων εποχής. Στο σύνολο αυτό συμπράττουν οι Πάτρικ Κοέν - Ακενίν (βιολί), Τόμας Λουκς (βιολοντσέλλο), Φανή Γκάρτζου (φλάουτο με ράμφος), Γιάννης Παπαγιάννης (φλάουτο με ράμφος και όμποε) και η Κατερίνα Κτώνα στο τσέμπαλο, ενώ συνεργάζονται ακόμη οι Ντερκ Βαντάλε (βιολί), Ερτζ Ανταμ (βιόλα), Ζερί Καμπιέ (βιολόνε) και Έφη Μινακούλη (κιταρόνε).

Γεννημένος το 1659, ο Χένρι Πέρσελ ήρθε από μικρό παιδί σε επαφή με τη μουσική, συμμετέχοντας στη χορωδία του Βασιλικού Παρεκκλησίου, για όσο καιρό το επέτρεπε η φωνή του. Η σταδιοδρομία του αλλά και το είδος των έργων τα οποία έμελλε να συνθέσει, είχαν άμεση σχέση με τους συγκεκριμένους μονάρχες, τους οποίους γνώρισε ο βρετανικός θρόνος. Ο Πέρσελ ήταν τυχερός που δεν γεννήθηκε σαράντα χρόνια ενωρίτερα, αφού υπό τον Κρόμγουελ, η μουσική στην Αγγλία δεν είχε την δυνατότητα να ανθίσει ιδιαίτερα. Με την άνοδο στον θρόνο του Κάρολου Β' τα πράγματα μετεβλήθησαν. Λάτρης της μουσικής, ο μονάρχης είχε την ευκαιρία να θαυμάσει την άνθιση των τεχνών στην αυλή του βασιλιά Ηλίου, όσο βρισκόταν σε εξορία. Σαράντα οκτώ μουσικούς διόρισε ο Κάρολος Β' και ο Πέρσελ ήταν ένας από αυτούς. Ο μουσουργός υπηρέτησε τον μονάρχη κατ' αρχήν σαν συνθέτης για τα "Βασιλικά βιολιά" (κατά τα πρότυπα των "24ων βιολιών" του Λουδοβίκου ΙΔ') το 1677, στη συνέχεια σαν οργανίστας στο Αββαείο του Ουέστμινστερ το 1679 και τέλος σαν υπεύθυνος του βασιλικού παρεκκλησίου από το 1682.

Με την άνοδό του στο θρόνο του Ιακώβου Β' το 1685, επήλθαν αλλαγές οι οποίες επηρέασαν σημαντικά το είδος των έργων τα οποία ανετίθεντο στον Πέρσελ. Ο νέος μονάρχης, καθολικός στο θρήσκευμα, χωρίς να απαλλαγεί από την αυλή του προηγούμενου, ίδρυσε αμέσως ένα νέο βασιλικό παρεκκλήσι, για το οποίο προοριζόνταν πλέον όλες οι μείζο-

νες παραγγελίες θρησκευτικής μουσικής. Έτσι ο Πέρσελ δεν άργησε να στραφεί προς την κοσμική μουσική και συγκεκριμένα τη μουσική δωματίου και τα τραγούδια, τα οποία ερμηνεύονταν σε ιδιωτικό περίγυρο, στα σπίτια της αριστοκρατίας αλλά και της μεσαίας τάξης.

Τη σύντομη βασιλεία του Ιακώβου Β' διεδέχθη ένας ακόμη διαμαρτυρόμενος μονάρχης, ο Γουλιέλμος Γ', αυτός μάλλον ολότελα αδιάφορος προς τη μουσική. Έτσι, πέρα από την ετήσια καθιερωμένη "Ωδή στην βασίλισσα Μαρία" οι παραγγελίες από τα ανάκτορα προς τον Πέρσελ παρέμειναν ασήμαντες. Έχοντας ήδη ασχοληθεί με την κοσμική μουσική, ο Πέρσελ ολοκλήρωσε τη στροφή, συνθέτοντας για το θέατρο. Κληροδότησε έτσι στην ανθρωπότητα έναν σημαντικό αριθμό σκηνικής μουσικής τόσο για θεατρικά έργα, όσο και για ένα ιδιόμορφο τύπο λυρικού έργου με μορφή παρεμφερή της "μάσκας" όπου φωνητική και ενόργανη μουσική, ποίηση, χορός και ηθοποιία συνυπήρχαν.

ΒΗΜΑ 22/1/1995

Παλιά μουσική για το Μουσείο Μπενάκη

Η ΣΥΝΑΥΛΙΑ "Τραγούδια και Καντάτες, από τον Πέρσελ στον Μπαχ", που οργανώνεται στις 30 Ιανουαρίου στο Μέγαρο Μουσικής από τους "Φίλους του Μουσείου Μπενάκη" δεν είναι απλώς μια γοητευτική περιήγηση στους δρόμους της παλιάς μουσικής είναι και μια εκδήλωση για την ενίσχυση του Μουσείου, του οποίου η παρουσία στα πολιτιστικά δρώμενα του τόπου μας είναι αναγκαία όσο ποτέ άλλοτε.

Το νέο Μουσείο Μπενάκη, που εδώ και δύο χρόνια είναι εξόριστο, όπως γράφει ο διευθυντής του **Άγγελος Δεληβοριάς** στο ειδικό, καλαίσθητο πρόγραμμα της συναυλίας, από τον φυσικό του χώρο, το Μέγαρο της λεωφόρου Βασιλίσσης Σοφίας, θα είναι έτοιμο, αν όλα πάνε καλά, ως το τέλος του 1996. Η εκδήλωση των "Φίλων" του έχει σκοπό όχι μόνο να ενισχύσει το Μουσείο στην κρίσιμη φάση των εργασιών που γίνονται σ' αυτό, αλλά και να υπενθυμίσει την πρωτεύουσα θέση του στον μουσειακό μας χώρο, δηλαδή στον χώρο της

συλλογικής μνήμης μας, με τα 40.000 αντικείμενα των συλλογών του, τους 30.000 τόμους της βιβλιοθήκης του, τα 63.000 αρνητικά και τις φωτογραφίες του και τις 550 αρχαιακές μονάδες του ιστορικού αρχείου του.

Τα τελευταία χρόνια, όπως είναι γνωστό, το Μουσείο αναμορφώνεται σύμφωνα με τις νέες επιταγές της μουσειολογικής επιστήμης. Στο υπάρχον κτίριο προστέθηκε μια νέα πτέρυγα, όπου θα επανεκτεθούν μόνο οι ελληνικές συλλογές. Μεταστεγάζονται οι συλλογές ισλαμικής και κινέζικης τέχνης στο υπό ανάπλαση κτιριακό συγκρότημα του Κεραμεικού, δωρεά του Λάμπρου Ευταξία, τα ιστορικά αρχεία στην οικία Πηνελόπης Δέλτα στην Κηφισιά, δωρεά της Αλεξάνδρας Παπαδοπούλου, το φωτογραφικό αρχείο στο ακίνητο που δώρησε η Μαρία Σπέντσα και διάφορα τμήματα συντήρησης στο ακίνητο του κληροδοτήματος Ευμένη Λαμπρίδη.

Στην εκδήλωση του Μεγάρου παίρνουν μέρος το πενταμελές συγκρότημα μπαρόκ Σινφόνια, που αποτελείται από έλληνες και βέλγους μουσικούς, και η βελγίδα σοπράνο **Γκρέτα ντε Ρεγκέρ**. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει κομμάτια φαντασίας και τραγούδια του Πέρσελ, που φέτος συμπληρώνονται 300 χρόνια από τον θάνατό του (1659 - 1695), καθώς και καντάτες του Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπαχ, ανάμεσα στις οποίες και η Καντάτα του Κυνηγού. Την οργάνωση της εκδήλωσης έχει η εθνολόγος **Λίλα ντε Τσάβες**, αντιπρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου των Φίλων του Μουσείου, ενός συλλόγου με ζωή και συνεχή δραστηριότητα 38 χρόνων.

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 31/1/95

Μεγάλη η επιτυχία της βραδιάς Μουσικής Μπαρόκ για τους σκοπούς του Μουσείου Μπενάκη

... Σε σιγανούς τόνους ταξίδευαν οι νότες μέσα στην κατάνεστη Αίθουσα Φίλων της Μουσικής και έπλεκαν, για μεν την ακουστική του Μεγάρου ύμνους, για δε τους πραγματικούς φιλόμουςους γνήσια βενετσιάνικη δαντέλα... Λεπτότα-

τοι ήχοι γεμάτοι ευαισθησία από τα παλιά όργανα που έπαιζαν, με προσήλωση ψυχής, οι πολύ καλοί καλλιτέχνες - σολίστ του Συνόλου Μπαρόκ "Sinfonia". Και συνόδευαν στα "Τραγούδια και τις Καντάτες από τον Purcell στον Bach" την κοκκινομάλλα σοπράνο Greta de Reyghere που η ερμηνεία της ήταν διάφανη και πολύτιμη σαν το κρύσταλλο της φωνής

Το σύνολο μπαρόκ "Sinfonia", στο κέντρο, η σοπράνο Greta de Reyghere. Από αριστερά, Φανή Γκάρτσου, φλάουτο με ράμφος, Γιάννης Παπαγιάννης, φλάουτο με ράμφος και μπαρόκ όμποε, Patrick Cohen - Akepine, μπαρόκ βιολί, Κατερίνα Κτώνα, τσέμπαλο, Thomas Luks, μπαρόκ βιολοντσέλο, Έφη Μινακούλη κитарόνε. Σκίτσο της Έλλης Σολομωνίδου - Μπαλάνου.

της. Κρίμα που αυτή, τη λεπτή ισορροπία της τελειότητας, την θρυμματίζει, κάθε λίγο και λιγάκι, το άκαιρο, βιαστικό, εγωιστικό χειροκρότημα ορισμένων, που αρκούσε όμως να χαλάσει τη διάθεση των υπολοίπων! Αυτά τα τραγούδια και οι καντάτες, τόσο τα άγνωστα του Purcell όσο και τα περισσότερα γνωστά του Bach - που πρέπει να τ' ακούει κανείς, με κρατημένη την ανάσα, για να επιβραβεύσει στο τέλος την κα-

λή ερμηνεία - δεινοπάθησαν, κυριολεκτικά, από την άγνοια ή την επίδειξη ματαιοδοξίας.

"Εγώ είμαι εδώ, ξέρω, δεν ξέρω από μουσική, μ' αρέσει να χειροκροτώ, γιατί αλλιώς πώς θα δηλώσω την παρουσία μου;". Αυτόν τον φανταστικό μονόλογο, πόσοι απ' αυτούς που χειροκροτούν άκαιρα - στο Ηρώδειο, στο Μέγαρο - θα παραδεχτούν ότι τον έχουν κάνει, έστω νοερά; Γιατί, τι άλλο είναι; Άγνοια και εκδηλωτικότητα του θεατή στο δικό του solo χειροκρότημα, σε λάθος στιγμή, όπως και οι κραυγές Bravo, Brava, ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα της μουσικής που γκρέμιζαν την εύθραυστη συνέχεια κι έκαναν τους μουσικούς να χαμογελούν, αμήχανα, γι' αυτή την επέμβαση.

Οι φίλοι του Μουσείου Μπενάκη και η έξοχη βραδιά πρόσφεραν μεγάλη υπηρεσία, όχι μόνο στους σκοπούς της προέκτασης και ανανέωσης των αιθουσών του Μουσείου, αλλά και για την υψηλή ποιότητα της συναυλίας και του προγράμματος. Με την ευγενική χορηγία της MIDLAND BANK έγινε μια άρτια δεξίωση αμέσως μετά, ενώ στα χέρια όλων ήταν το θαυμάσιο πρόγραμμα - κατάλογος που πρόσφεραν οι εκδόσεις "Μπάστας - Πλέσσας" με την ιστορία του Μουσείου Μπενάκη, με εκπληκτική εικονογράφηση από θησαυρούς που κοσμούν τη συλλογή του.

Παρουσίες...

Στο θεωρείο 8, που λειτουργεί ως προς τις παρουσίες επισήμων όπως ο Θώκος του Ηρωδείου, είδαμε από την οικογένεια Μπενάκη την κ. Ειρήνη Καλλιγά, τον κ. Ανδρέα Καλλιγά, ενώ η Αιμιλία και ο Μαρίνος Γερουλάνος προτίμησαν την πλατεία. Από τους ανθρώπους του Μουσείου Μπενάκη, ήταν εκεί ο πρόεδρος των Φίλων του Μουσείου κ. Ιω. Γρηγοριάδης, η αντιπρόεδρος κ. Λίλα ντε Τσάβες που επωμίσθηκε κι έφερε εις πέρας τον άθλο της οργάνωσης της εκδήλωσης, ο Μίκης Μελάς, η κ. Λίζα Εβερτ, ο Αλέξανδρος και η Μαρία Ρωμάνου, ο καθηγητής κ. Χαρ. Μπούρας, ο πρώην υπουργός κ. Θεόδωρος Καρατζάς, η κ. Άννα Σικελιανού, το ζεύγος Αράπογλου. Στα άλλα θεωρεία, ο κ. Γιάγκος Πεσμαζόγλου, ο Άγγελος Δεληβοριάς με τη γυναίκα του.

— Ακόμη ένας δωρητής Μπενάκης. —

Το γνωστό μας λογότυπο του Μουσείου Μπενάκη είδα για πρώτη φορά στο δακτυλίδι του Μανώλη Μπενάκη, υιού του πράγματι μοναδικού Αντώνη Μπενάκη. Από όνομα της οικογένειας, σε διάταξη σφραγιδόλιθου βυζαντινής τεχνοτροπίας έγινε και σφραγίδα του αγαπητού μας Μουσείου.

Τις φοβερές αλλά και γεμάτες ελπίδες χρονιές της ναζιστικής κατοχής, ο Μανώλης Μπενάκης, που είχε την μουσική μέσα στην ψυχή του, έδινε μέρος της ψυχής του αυτής, με απογεύματα δίσκων κλασικής και ρομαντικής μουσικής, κάθε Πέμπτη, σε μία ομάδα νεαρών αγοριών και κοριτσιών. Ξέρετε τι εσήμαινε τότε, με τα ολίγα κιλοβάτ που επιτρέπονταν, να παίζει ένα απόγευμα ολόκληρο ηλεκτρικό γραμμόφωνο; Εσήμαινε να φωτίζεται, την υπόλοιπη εβδομάδα με γκαζόλαμπες, να μαγειρεύει με κάρβουνο, να ανεβοκατεβαίνει με τα πόδια στο πέμπτο πάτωμα, όπου έμενε.

Με αυταπάρνηση και επιμονή ο Μανώλης Μπενάκης ήθελε να μεταδώσει σε άλλους αυτό που αγαπούσε. Και με τι σύστημα οργάνωνε αυτές τις απογευματινές "συναυλίες", με εξηγήσεις, με ανάλυση, με τα μοτίβα που μας έπαιζε ο ίδιος στο πιάνο.

Μια ομάδα ολόκληρη του οφείλουμε την αρχική αγάπη και κατανόηση της όσης μουσικής που από τότε ακούσαμε και ακούμε. Μερικοί, "αγόρια και κοπέλλες", δεν υπάρχουν πια, άλλοι είμαστε απρομάλλιδες. Κι ακόμη, όταν ακούμε μουσική - Μπαχ, Μπετόβεν, Βάγκνερ, Ρίχαρντ Στράους, Νίκο Σκαλκώτα - έχουμε στον νου "τον Μανώλη" και τις εξηγήσεις του.

Τώρα, ο ίδιος, εκεί που ευρίσκεται, ασφαλώς θα ακούει, όπως ο συν-Αλεξανδρινός του ποιητής έλεγε, "μουσικές φωνές αγγέλων". Και όσοι είμαστε ακόμη εδώ τον ευχαριστούμε με όλη την ψυχή μας.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

Το Τμήμα των Ιστορικών Αρχείων οργανώθηκε και άρχισε να λειτουργεί ως αυτόνομο τμήμα του Μουσείου από το 1955. Το πλούσιο υλικό που περιλαμβάνει, είναι αποτέλεσμα μακρόχρονης προσπάθειας που το ξεκίνημά της ανάγεται στην πρώτη δεκαετία του αιώνα. Ήταν η εποχή που ο Αντώνης Μπενάκης σχημάτιζε τον πρώτο πυρήνα των αρχειακών συλλογών του, έχοντας ως γνώμονα πάντοτε την ιστορική πορεία του ελληνικού έθνους.

Για την επίτευξη του σκοπού του και τη δημιουργία μιας όσο το δυνατόν πληρέστερης συλλογής, συνεργάστηκε συστηματικά και για πολλά χρόνια με ειδικούς σ' αυτό τον τομέα και με ιστορικούς, όπως ο Ι. Βλαχογιάννης και ο Δημ. Καμπούρογλου οι οποίοι εντόπιζαν και αξιολογούσαν μαζί του τα προς απόκτηση έγγραφα και αντικείμενα.

Έτσι αναπτύχθηκε σιγά σιγά μια αξιόλογη συλλογή από έγγραφα, αρχεία και άλλα ιστορικά κειμήλια, τα οποία κατά το μεγαλύτερο μέρος τους καλύπτουν χρονικά τους δύο τελευταίους αιώνες της ελληνικής ιστορικής, πνευματικής και κοινωνικής ζωής.

Έχοντας ως αφετηρία τη διάκριση μεταξύ ιδιωτικών και δημοσίων αρχείων, τα αρχεία του Μουσείου Μπενάκη ανήκουν στην κατηγορία των ιδιωτικών αρχείων, και ένεκα θέσεως και ένεκα φύσεως του υλικού. Στην πρώτη περίπτωση, λόγω του νομικού καθεστώτος του Μουσείου, το οποίο ανήκει στα Ιδρύματα Ιδιωτικού Δικαίου, ενώ στη δεύτερη, γιατί όλα σχεδόν τα αρχεία εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις προέρχονται από ιδιωτικούς φορείς, φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Σε καμμία περίπτωση βέβαια δεν μπορούμε να μιλάμε για αμιγώς ιδιωτικά αρχεία, εφ' όσον υπάρχουν σειρές δημοσίων εγγράφων είτε αυτοτελείς, είτε ενταγμένες στα προσωπικά αρχεία πολιτικών ανδρών.

Το σύνολο του αρχειακού υλικού περιλαμβάνει χειρόγραφα ή δακτυλογραφημένα κείμενα, λυτά ή δεμένα, σε πρωτότυπα ή αντίγραφα σε φωτογραφική ή μηχανική αναπαραγωγή, μικροφίλμς, ή πανομοιότυπα, ή έγγραφα τυπωμένα με τη μέθοδο letter - press. Ακόμη, φωτογραφικό, οπτικοακουστικό και χαρτογραφικό υλικό.

Η γοητεία ενός ιδιωτικού αρχείου έγκειται στο γεγονός ότι πέρα από τα αμιγώς εξειδικευμένα θέματα στα οποία μπορεί να αναφέρεται, αναδιφεί κανείς πλήθος άλλων σχετικών ή άσχετων ειδήσεων για γεγονότα εξίσου σημαντικά ή δευτερεύοντα, τα οποία συνθέτουν τη δημόσια ή καθημερινή ζωή. Για το λόγο αυτό, ο συσχετισμός των αρχείων με κάποιο συγκεκριμένο θέμα ή γεγονός δεν είναι απόλυτος, και ο προσδιορισμός τους γίνεται με βάση τους σταθμούς γεγονότα της ιστορίας.

Με επίκεντρο τον αγώνα της ανεξαρτησίας ο οποίος υπήρξε η κορυφαία στιγμή για την ύπαρξη του νεοελληνικού κράτους, συγκεντρώθηκε πλούσιο υλικό από προσωπικά αρχεία των αγωνιστών, διαταγές και επιστολές των ναυάρχων για τον κατά θάλασσα αγώνα, αναφορές των ευρωπαίων και αμερικανών φιλελλήνων καθώς και πλήθος νομοθετικών και διοικητικών εγγράφων, τα οποία αποτελούν μοναδική πηγή γνώσης για την ιστορική αυτή περίοδο. Εξέχουσα θέση κατέχει το αρχείο του "Αγώνα" (αρ. εισ. 87), συνακολουθούμενο από τα αρχεία οικογενείας Λόντου (αρ. εισ. 32), Μιχ. Σούτσου και Ι. Καρατζά (αρ. εισ. 46), Γεωργίου Καραϊσκάκη (αρ. εισ. 11), τη συλλογή Φιλελληνικών εγγράφων (αρ. εισ. 9), τη συλλογή Πετρακάκου (αρ. εισ. 119) κ.ά.

Για την προεργασία της επανάστασης τα τεκμήρια που διαθέτει το Τμήμα Ιστορικών Αρχείων προέρχονται από τη Φιλική Εταιρεία και είναι: εφοδιαστικά διαφόρων βαθμών, όρκοι και κατηχήσεις των μελών της, κατάστιχα συνδομητών κ.λπ. (αρ. εισ. 1) καθώς και άλλα έγγραφα από τη σειρά των συμμεϊκτών.

Τα τελευταία χρόνια της επανάστασης σηματοδοτούνται από την έλευση του Καποδίστρια και την αναγνώριση του ελληνικού κράτους με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου το 1830. Από έγγραφα των αρχείων του Καποδίστρια, αντλούνται πολύτιμες

πληροφορίες για την προσπάθεια της διοικητικής ανασυγκρότησης του κράτους και από την αλληλογραφία του με το γάλλο στρατηγό Maison, ειδήσεις για τη δράση του γαλλικού εκστρατευτικού σώματος στο Μωριά (αρ. εισ.: 12, 40, 41, 42).

Η περίοδος της απόλυτης μοναρχίας του Όθωνα (1833 - 1843) διακόπτεται από την επανάσταση της 7^{ης} Σεπτεμβρίου με την παραχώρηση του Συντάγματος, της οποίας πρωτοστάτησε ο Δημήτριος Καλλέργης. Το προσωπικό του αρχείο (αρ. εισ.: 382) περιλαμβάνει 379 έγγραφα και αποκαλύπτει όλες τις φάσεις του γεγονότος αυτού. Ακόμη, για την οθωνική περίοδο μαρτυρίες μας δίνουν η συλλογή Βλαχογιάννη, καθώς και τα μικρότερα αρχεία ιδιωτών, ενώ για το τέλος της τα τηλεγραφήματα των επάρχων από τις επαναστατημένες περιοχές. (αρ. εισ. 135).

Ανατρέχοντας στα γεγονότα της βασιλείας του Γεωργίου Α', δεν μπορούμε παρά να χαρακτηρίσουμε ως ιστορικούς σταθμούς για την πορεία του ελληνικού κράτους την ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, και την ψήφιση του Συντάγματος το 1864, τις επαναστάσεις της Κρήτης του 1866 και 1878, τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, τον Μακεδονικό Αγώνα το 1904 και τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912 - 13. Αντιπροσωπευτικά αρχεία της εποχής αυτής είναι: του Νικολάου Μαυροκορδάτου (1837 - 1903) (αρ. εισ. 146), και του Άθω Ρωμάνου (1884 - 1919) (αρ. εισ. 443), τα οποία ένεκα της ιδιότητας των δημιουργών τους περιλαμβάνουν ουσιώδη στοιχεία σε θέματα διπλωματίας και εξωτερικής πολιτικής.

Στο αρχείο Προσωρινής Διοίκησης Κρήτης (αρ. εισ.: 17) θα βρει κανείς υλικό αποκλειστικά για την περίοδο 1877 - 1879. Ακόμη πληροφορίες για το κρητικό ζήτημα σε όλες τις φάσεις μπορεί κανείς να αντλήσει από τα αρχεία που αναφέραμε αμέσως πιο πάνω καθώς και από των: Ελευθερίου Βενιζέλου (αρ. εισ.: 173, 157), Τιμολέοντος Βάσσου (αρ. εισ.: 169) για την απόβαση του 1897 στην Κρήτη, του Πρίγκηπος Γεωργίου (αρ. εισ.: 95Α), και του Κλεάρχου Μαρκαντωνάκη (αρ. εισ.: 180) με έγγραφα κυρίως για την επανάσταση του Θέρισσου.

Η ιστορική περίοδος του πρώτου τετάρτου του 20ου αιώνα

είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πολιτική παρουσία του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η πολυκύμαντη δράση του, η διπλωματική του δραστηριότητα για την τύχη του ελληνισμού μετά την Μικρασιατική καταστροφή, καθώς και οι προσπάθειές του, για την οικονομική, στρατιωτική, και διοικητική αναδιοργάνωση της χώρας, διαγράφονται μέσα από το πλήθος των γραπτών του κειμένων, την τεράστια αλληλογραφία και τα δημόσια έγγραφα που περιέχονται τόσο στο προσωπικό του αρχείο, όσο και στα αρχεία των συνεργατών του, πολιτικών της εποχής, Π. Δαγκλή, Α. Ρωμάνου, Γ. Βεντήρη και Ν. Πλαστήρα.

Αξιόλογη είναι η ενότητα των αρχείων της Εθνικής Αντίστασης η οϋσία περιλαμβάνει τα αρχεία των: Ιωάννη Πελτέκη, σχετικά με την οργάνωση "Απόλλων", του Στεφάνου

Καλοκαίρι 1920, στην είσοδο του σπιτιού. Από αριστερά: Πηνελόπη Δέλτα, Στέφανος Δέλτας, Ελευθέριος Βενιζέλος, Εμμανουήλ Μπενάκης, Κλέαρχος Μαρκαντωνάκης.

Δούκα για την οργάνωση "Μύδας", του Κων/νου Μπενάκη για την οργάνωση "Υνοπνε", του Ηρ. Πετιμεζά για τον Ε.Δ.Ε.Σ., ενώ πλήθος εντύπων, προκηρύξεων και εφημερίδων συμπληρώνουν την εικόνα της περιόδου αυτής.

Κλείνοντας την απαρίθμηση αυτή, θα ήθελα να αναφέρω τα αρχεία λογοτεχνών (Άγγελου και Εύας Σικελιανού, το νεοφερμένο αρχείο του Γρηγορίου Ξενόπουλου κ.ά.) τα αρχεία ελλήνων μουσικών (συνοπτική αναγραφή τους δίδεται παρακάτω) - τα οποία δεν αποτελούν, παρά ελάχιστο δείγμα του πλούτου που φυλάσσεται στο Μουσείο Μπενάκη.

ΣΚΟΠΟΙ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Πρωταρχικός σκοπός της ύπαρξης και λειτουργίας ενός αρχείου είναι η διασφάλιση του υλικού, η σωστή διαφύλαξή του και η διάθεσή του προς μελέτη. Όσον αφορά στη διασφάλιση του υλικού, οι διαδικασίες που ακολουθούνται στα Ιστορικά Αρχεία του Μουσείου Μπενάκη αμέσως μετά την εισαγωγή μιας αρχειακής μονάδας είναι οι εξής: Καταγραφή στο βιβλίο εισαγωγής, ταξινόμηση και αναλυτική καταλογογράφηση. Η τελευταία αυτή εργασία εξυπηρετεί δύο σκοπούς: αφ' ενός μεν εξασφαλίζει την αρτιότητα του αρχείου, αφ' ετέρου δε παρέχει τις βασικές για τον ερευνητή πληροφορίες, από τις οποίες θα προχωρήσει εάν το επιθυμεί σε περαιτέρω εμβάθυνση.

Για τη διαφύλαξη και προστασία του υλικού από άμεσες ή μελλοντικές φθορές οι οποίες προκαλούνται είτε από την ίδια τη χρήση του υλικού είτε από το χρόνο, λαμβάνονται κατασταλτικά και προληπτικά μέτρα. Κατασταλτικό μέτρο κατά της υπάρχουσας φθοράς είναι η άμεση αποκατάσταση των εγγράφων η οποία γίνεται στο εργαστήριο συντήρησης του Μουσείου από ειδικευμένους συντηρητές. Ως μέτρα πρόληψης, αναφέρονται: η χρήση βαμβακερού χάρτου στον οποίο τοποθετούνται τα έγγραφα καθώς και η κατασκευή ειδικών φακέλλων για την τοποθέτηση των φωτογραφιών. Η αντι-

γραφή των παλαιών φωτογραφιών σε καινούργια αρνητικά η οποία έχει πραγματοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό, εξασφαλίζει την ύπαρξη της εικόνας για πολλά χρόνια.

Μέσα στους άμεσους στόχους των δραστηριοτήτων του Τμήματος, εντάσσεται η έκδοση του Οδηγού των Αρχείων, ο οποίος θα περιλαμβάνει το σύνολο του υλικού. Η διάρθρωσή του είναι η ακόλουθη: α) Συνοπτική παρουσίαση των αρχείων - συλλογών και αρχειακών ενοτήτων, β) Αναλυτικός κατάλογος συμμείκτων, γ) Φωτογραφικά Αρχεία, και δ) Οπτικοακουστικά Αρχεία. Η καθυστέρηση της έκδοσής του οφείλεται στα μεγάλα προβλήματα που υπήρχαν από πλευράς αρχειοθέτησης και ξενόγλωσσαν εγγράφων π.χ. οθωμανικά, κ.ά. των οποίων δεν ήταν εύκολη η μετάφραση. Μία άλλη αιτία ήταν και το κλείσιμο των αρχείων για δύο περίπου χρόνια. Η έκδοση έχει φθάσει σε ικανοποιητικό βαθμό και σύντομα θα δει το φως της δημοσιότητας.

Όσον αφορά στους μελλοντικούς στόχους, θα ακολουθηθεί η σειρά των αναλυτικών καταλόγων των επί μέρους αρχείων. Μέσα στο 1995 έχει προγραμματισθεί σε συνεργασία με το Δήμο της Κηφισσίας η πραγματοποίηση έκθεσης με θέμα την Κηφισσιά, η οποία θα παρουσιαστεί στο πνευματικό κέντρο του Δήμου και παρακαλούνται όσα μέλη εκ των Φίλων έχουν στην κατοχή τους οικογενειακές φωτογραφίες με θέμα πάντοτε την Κηφισσιά και τον περιβάλλοντα χώρο να μας βοηθήσουν με τη γνωστοποίηση της ύπαρξής τους.

Το προσωπικό του Τμήματος αποτελείται από τους: Βαλεντίνη Τσελικά (προϊσταμένη), Μαρία Δημητριάδου (μόνιμη συνεργάτιδα) και Μάρκο Ζαχαράκη (φύλακα).

Τέλος, το τμήμα ενισχύεται από την πολύτιμη εθελοντική προσφορά των επιστημόνων: Αλεξάνδρου Χάρτ - Σούτζου, Εύης Παυλώφ, Ειρήνης Παπαϊωάννου και Αντιγόνης Στυλιανοπούλου.

Ώρες λειτουργίας για το κοινό: Καθημερινά πλην Σαββάτου και Κυριακής από τις 10 π.μ. έως τις 14.30 μ.μ. Διεύθυνση Εμμανουήλ Μπενάκη 38 και Στεφάνου Δέλτα, 145 61 Κηφισσιά. Τηλ.: 8079878.

— ΤΟ ΝΕΟ ΚΤΙΡΙΟ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ —

Από τον Οκτώβριο του 1994 το Τμήμα των Ιστορικών Αρχείων στεγάζεται στην οικία Δέλτα στην Κηφισσιά, η οποία το 1989 παραχωρήθηκε στο Μουσείο "ως δωρεά εν ζωή" από την Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου.

Η απομάκρυνσή του από την έδρα του Κεντρικού Μουσείου οφείλεται στην αλματώδη αύξηση του υλικού και στην ανυπαρξία και αυτού ακόμη, του στοιχειώδους για τη λειτουργία του χώρου.

Η Πηνελόπη Δέλτα στο σπίτι της στη Φραγκφούρτη γύρω στα 1912.

Το οίκημα είναι τριόροφο κτίσμα των αρχών του αιώνα με ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά στοιχεία, δανεισμένα από μεσαιωνικά και νεοκλασσικά πρότυπα. Η ανάπλαση και ανακαίνισή του έγινε με ελάχιστες επεμβάσεις στο εσωτερικό, ώστε να εξυπηρετούνται μεν οι ανάγκες του Τμήματος, χωρίς όμως να αλλοιωθεί η φυσιογνωμία του. Η κατανομή των χώρων είναι η ακόλουθη: α) Το ημιύπόγειο θα είναι ο χώρος αποθήκευσης του υλικού και η μόνιμη κατοικία του φύλακα. β) Το ισόγειο θα χρησιμοποιηθεί για εκθέσεις, εκδηλώσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα. γ) Ο πρώτος όροφος θα εξυπηρετεί τις λειτουργικές ανάγκες του Τμήματος. (Χώρος υποδοχής, αναγνωστήριο, γραφεία προσωπικού, φωτογραφίες) και δ) Το δώμα θα στεγάσει εργαστήριο για τη συντήρηση χαρτιού.

Η ανακατασκευή του κτιρίου δεν έχει ακόμη αποπερατωθεί και ο μόνος σε χρήση αυτή τη στιγμή χώρος είναι το ημιύπόγειο όπου στεγάζονται τα γραφεία, το αρχαιακό υλικό, και ο φύλακας. Το ενδιαφέρον των Φίλων του Μουσείου για την εξέλιξη των Ιστορικών Αρχείων είναι συγκινητικό και η προσφορά των εισπράξεων από την εκδήλωσή τους στο Μέγαρο Μουσικής στις 30 Ιανουαρίου 1995 αποτελεί ένα ακόμη βήμα για την ολοκλήρωση των εργασιών κατασκευής του. Θα ήθελα και από τη θέση αυτή να ευχαριστήσω θερμά το Διοικητικό Συμβούλιο των Φίλων και ιδιαίτερα την Κυρία Λίλα ντε Τσάβες, στην πρωτοβουλία και δραστηριότητα της οποίας οφείλεται η επιτυχία της εκδήλωσης αυτής.

Τόσο το κτίριο όσο και το περιβάλλον συνθέτουν ιδανικό χώρο μελέτης και συγκέντρωσης και η ιδέα της μεταστέγασης των Ιστορικών Αρχείων εκεί ήταν απόλυτα επιτυχής. Αυτό επιβεβαιώνεται από την προσέλευση των ερευνητών και σπουδαστών, η οποία είναι καθημερινή.

Βαλεντίνη Τσελικά
Υπεύθυνη Τμήματος
Ιστορικών Αρχείων

— ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΗΣΗ ΑΡΧΕΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ —

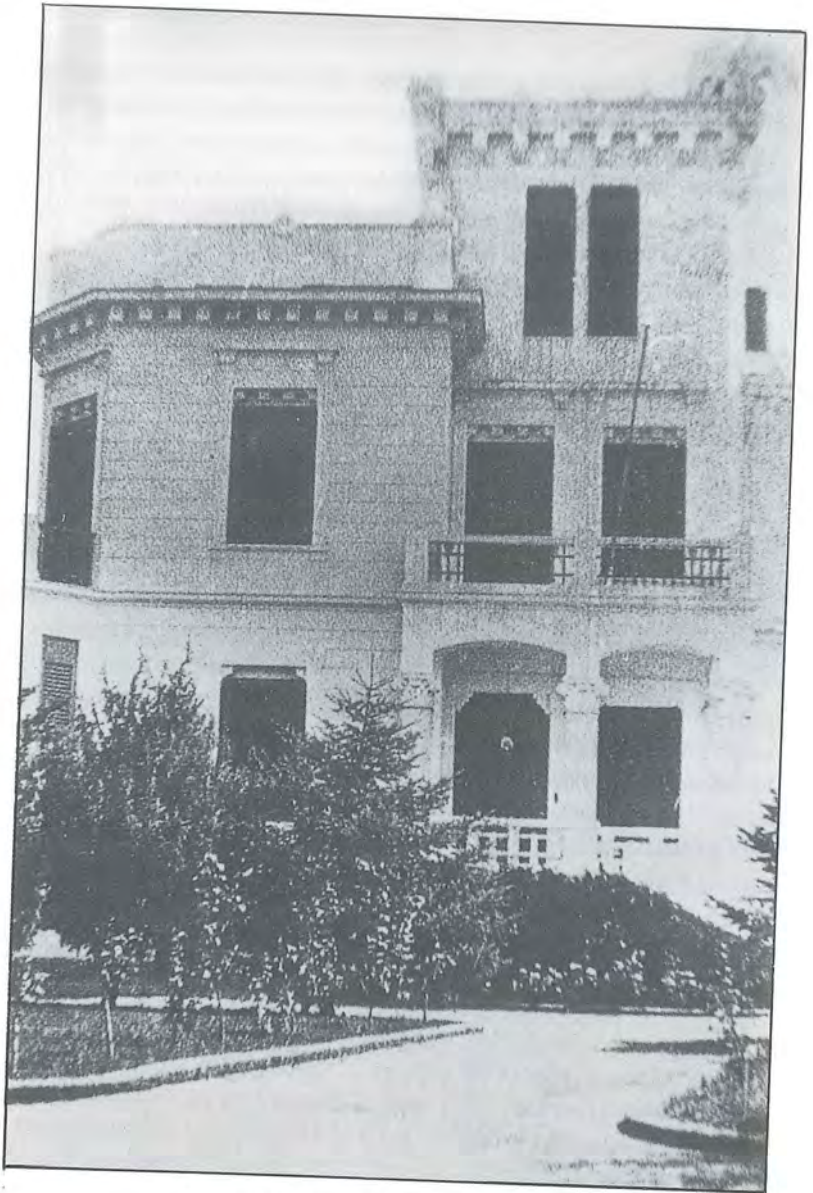
Το Αρχείο των ηγεμόνων της Μολδοβλαχίας Μιχαήλ Σούτζου (1819 - 1821) και εκείνο του πεθερού του Ιωάννου Καρατζά (1812-1818) περιήλθε στην κατοχή του Μουσείου Μπενάκη όταν ο βιβλιοπώλης - παλαιοπώλης Γεώργιος Λαδάς τα πούλησε μαζί, ως ενιαίο σύνολο, στον Αντώνη Μπενάκη το 1932. Από ασφαλή πληροφόρηση γνωρίζουμε ότι μόνο ένα μικρό τμήμα αυτού του διπλού αρχείου περιήλθε στην κατοχή του Μπενάκη, ενώ το υπόλοιπο και μεγαλύτερο μέρος των εγγράφων, των οποίων ο αριθμός δεν είναι δυνατό να προσδιορισθεί, αφού πέρασε στην κατοχή των κληρονόμων του Λαδά, πουλήθηκε κατά τμήματα σε διαφόρους αποδέκτες και μάλιστα στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα, να καθίσταται, απ' όσο γνωρίζουμε, αδύνατη πλέον η εντόπισή του.

Ο διαχωρισμός των εγγράφων σε δύο αυτοτελή αρχεία κρίθηκε απαραίτητος. Ως εκ τούτου, προηγήθηκε η καταλογογράφηση του μικρότερου αρχείου, του Ιωάννη Καρατζά, η οποία παρέχει στο μελετητή τη δυνατότητα για πληρέστερη προσέγγιση και αξιολόγηση της αμφιλεγόμενης προσωπικότητας του πολιτικού και διανοούμενου ηγεμόνα, ο οποίος επέδειξε διαρκή παρουσία με υψηλές θέσεις στην Οθωμανική Διοίκηση και στην ταραγμένη ζωή του ελληνισμού στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες κατά τα τέλη του 18ου και στις πρώτες δεκαετίες του επόμενου αιώνα.

Το αναλυτικό ευρετήριο συντάχθηκε με βάση τη χρονολογική ταξινόμηση των εγγράφων τα οποία καλύπτουν την περίοδο 1812 - 1840, δηλαδή το διάστημα της ηγεμονίας του Καρατζά στο Βουκουρέστι, την παραμονή του - μετά τη φυγή του από τη Βλαχία το 1818 - στην Πίζα και την τελική επιστροφή του στην Αθήνα μέχρι το θάνατό του το 1844.

Η αρχειακή μονάδα του Ι. Καρατζά αποτελείται:

1) Έγγραφα μολδοβλαχικά - των οποίων την περίληψη στα ελληνικά και την κατάταξή τους επεξεργάσθηκε ο ιστορικός - ερευνητής Φλορίν Μαρινέσκου του ΚΝΕ/ΕΙΕ. Τα επίσημα αυτά έγγραφα, των οποίων τα περισσότερα είναι αντίγραφα, περιλαμβάνουν θέματα οικονομικού κυρίως περιεχομένου και αριθμούν 49 αρχειακές μονάδες, στη ρουμανική γλώσσα με κυ-

Η οικία Δέλτα στην Κηφισιά γύρω στα 1920.

ριλλικούς χαρακτήρες. Τα περισσότερα απ' αυτά αφορούν κυρίως στη δημοσιονομική πολιτική που άσκησε ο ηγεμόνας κατά τη διάρκεια των έξι ετών που διακυβέρνησε τη Βλαχία (1812 - 1818). Καταγράφεται ακόμα ένα κατάστιχο δηλ. τετράδιο με συγκεκριμένα 18 έγγραφα, όπως και άλλα έγγραφα ποικίλου περιεχομένου, προγενέστερα της ηγεμονίας του Καρατζά, τα οποία είναι μεν χρονολογημένα αλλά δεν αφορούν αποκλειστικά στον ηγεμόνα. Δηλαδή, ορισμένα από αυτά μας παρέχουν πληροφορίες για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες τόσο κατά τη χρονική περίοδο πριν από την άφιξή του στο Βουκουρέστι όσο και μετά τη φυγή του από εκεί το 1818. Τα έγγραφα αυτά είναι συντεταγμένα στα γαλλικά, ελληνικά και δίγλωσσα (ρουμανικά - ρωσικά) και χαρακτηρίζονται ως αντίγραφα.

2) Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσωπική αλληλογραφία του Ι. Καρατζά, η οποία είναι πρωτότυπη στη γαλλική γλώσσα με αποδέκτες διάφορες προσωπικότητες, όπως του ρώσου πρεσβευτή στην Κων/πολη βαρώνου Stroganoff (βλέπε: P.A. Argyropoulo, *Correspondence diplomatique de l' Hospodar de Valachie I. Caradja avec le baron de Stroganoff 1816 - 1818, Athènes, 1954*), του Ι. Καποδίστρια (βλέπε: Ε. Παυλώφ - Βαλμά, "Ανέκδοτη αλληλογραφία του Ι. Καρατζά με τον Ι. Καποδίστρια 1816 - 1818", ανακοίνωση στο Επιστημονικό Συμπόσιο, "Προσεγγίσεις της ευρωπαϊκής και ελληνικής πολιτικής του Ι. Καποδίστρια 1810 - 1831", Ναύπλιο 1992, υπό δημοσίευση), του κόμητα Nesselrode, του Ιακωβάκη Ρίζου - Νερούλου και του ρώσου πρεσβευτή στην Αθήνα Catacazy.

3) Διάφορες επιστολές του Καρατζά, προσωπικού περιεχομένου, που απευθύνονται σε τρίτα πρόσωπα, όπως επίσης εκθέσεις, υπομνήματα, προσωπικοί λογαριασμοί, και διακανονισμοί περιουσιακών στοιχείων στη Βλαχία και Κων/πολη.

4) Από τη Συλλογή Δαμιανού Κυριαζή (αρ. αρχ.: 146), έχουν επισημανθεί 5 πιτάκια εκ των οποίων τα τρία αποτελούν μια χειρόγραφη και κατά το πλείστον κρυπτογραφημένη έκθεση του ηγεμόνα προς τον γιού του Γεώργιο (;) Καρατζά όπως επίσης και προς τον γαμπρόν του και Σπαθάρη Μιχαήλ Σούτζο, και δύο άλλα πιτάκια που απευθύνονται και πάλι προς τον γιού του Γεώργιο (;). Τα χειρόγραφα μέρη είναι γραμμένα με ελληνι-

Δίπλωμα Φιλικού. Εφοδιαστικό του ιερέως Εμμανουήλ Μπαρμπαρίγα από τη Σαντορίνη (1821).

κούς χαρακτήρες και είναι αχρονολόγητα. Από το περιεχόμενο των κειμένων συνάγεται, ότι οι εκθέσεις αυτές είχαν πιθανότατα αποσταλεί από το Βουκουρέστι και για λόγους ασφαλείας το μεγαλύτερο τμήμα αυτών κρυπτογραφήθηκε.

Από την ταξινόμηση και το διαχωρισμό των δύο αυτών αρχειακών μονάδων έχουν επισημανθεί ακόμη έγγραφα τα οποία παραμένουν αταύτιστα και δεν μπορούν να καταχωρηθούν ούτε στο αρχείο Ι. Καρατζά, ούτε σε εκείνο του Μ. Σούτζου. Ως εκ τούτου θα αποτελέσουν ένα ξεχωριστό υποφάκελλο με την ένδειξη των δύο αρχείων από τα οποία και προήλθαν.

Ευδοκία Παυλώφ - Βαλμά
Ιστορικός - Ερευνήτρια

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΡΑΤΖΑ

Γόνος μιας γνωστής αρχοντικής οικογένειας, ο Ιωάννης Καρατζάς γεννήθηκε το 1745 στη Κωνσταντινούπολη. Υπήρξε γιός του Γεωργίου και της Σουλτάνας Μαυροκορδάτου.

Η σταδιοδρομία του ήταν παρόμοια μ' εκείνη πολλών άλλων Φαναριωτών: δραγομάνος του Στόλου (1799-1800), μέγας δραγομάνος (1808, 1812 - για λίγους μήνες κάθε φορά), και τέλος ηγεμόνας της Βλαχίας.

Ανέλαβε το υψηλότατο αυτό αξίωμα σε μία δύσκολη περίοδο για το Πριγκιπάτο: οικονομική εξασθένηση μεγάλης μερίδας του πληθυσμού, εγκατάλειψη γιόλων και χωριών από πολλούς κατοίκους οι οποίοι έπαιρναν το δρόμο της φυγής, οι πολυάριθμες υποχρεώσεις απέναντι στους Οθωμανούς σε χρήματα, τρόφιμα και εργατικά χέρια, η επιδημία πανώλης που έκανε θραύση σ' όλη τη Βλαχία.

ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ (1812-1818) ΤΟΥ ΚΑΡΑΤΖΑ

Αυτό που χαρακτηρίζει τα χρόνια της διακυβέρνησης της χώρας από τον Καρατζά ήταν η προσπάθειά του να αποκτήσει ο ίδιος μεγάλα χρηματικά ποσά - φαινόμενο αρκετά συνηθισμένο στην εποχή των Φαναριωτών. Μερικές μέθοδοι: ο διορισμός μητροπολίτη ή ηγουμένων ύστερα από καταβολή σημαντικών ποσών στον ηγεμόνα, η πώληση των αξιωμάτων και των κοινωνικών στρωμάτων που δεν πλήρωναν φόρους με αντάλλαγμα τον πλουτισμό του ίδιου του Καρατζά, η σκληρή εκμετάλλευση των αγροτών.

Η ανάγκη του κράτους να διευρύνει τον αριθμό των φορολογουμένων για να αποφεύγονται οι ταραχές, τον έκαναν ν' αρχίσει ένα μακροχρόνιο διάλογο με μέλη του Διβανιού με σκοπό να γίνει μια φορολογική μεταρρύθμιση. Ο διάλογος αυτός είχε ως αποτέλεσμα την έκδοση του σχετικού χρυσοβούλου (Σεπτέμβριος 1818).

Στον **νομοθετικό τομέα** ο ηγεμόνας υπήρξε επικεφαλής της προσπάθειας εκσυγχρονισμού του Πριγκιπάτου, βοη-

θούμενος από Έλληνες (όπως ο ποιητής Αθανάσιος Χριστόπουλος) και ρουμάνους αξιωματούχους. Το 1818 τυπώθηκε ο Κώδικας που φέρει το όνομά του: στο Βουκουρέστι η ρουμανική έκδοση και στη Βιέννη η ελληνική.

Στον **πνευματικό τομέα** ο Καρατζάς έκανε μεγάλες προσπάθειες ώστε η ήδη γνωστή Ηγεμονική Ακαδημία να φθάσει σε υψηλά επίπεδα.

Γι' αυτό το λόγο απέλυσε στο διάστημα 1813 - 1817 περισσότερα σημαντικά χρυσόβουλα. Εξάλλου η μόρφωση και η γλωσσομάθειά μου ήταν διαδεδομένη, όπως φαίνεται και από την μετάφραση κωμωδιών του Κάρλο Γκολντόνι.

Η **εξωτερική πολιτική** που άσκησε ο Ιωάννης Καρατζάς αποσκοπούσε στην διεύρυνση των επαφών του με μεγάλες δυνάμεις, πέρα από τις στενές - αναγκαστικά - σχέσεις με την Υψηλή Πύλη στην οποία έστελνε συχνές αναφορές για την πολιτική κατάσταση στην Ευρώπη. Έτσι διατηρούσε - μέσω του ιππότη Gentz - επαφές με τον Καγκελάριο Μέττερνιχ, ενώ παράλληλα αλληλογραφούσε με τον Ιωάννη Καποδίστρια και με τον Ρώσο πρέσβυ στην Κωνσταντινούπολη Στρογκανώφ.

Ένα ειδικό κεφάλαιο στη δραστηριότητα του ηγεμόνα αποτελεί η **βοήθεια προς πνευματικά ιδρύματα των συμπατριωτών του**. Σ' αυτά τα πλαίσια εντάσσεται η ενίσχυση των Σχολών της Θεραπιάς (το 1814), των Επιβατών (το 1817), της Άνδρου (το 1817), της Πάτμου (το 1813), της Τραπεζούντας (1814), του φιλολογικού Γυμνασίου της Χίου (το 1817), ενώ παράλληλα ελέησε και ορισμένες Μονές του Αγίου Όρους (Ξηροποτάμου, Βατοπαίδι, Ξενοφώντος).

Στις 28 Σεπτεμβρίου / 11 Οκτωβρίου 1818 ο Ιωάννης Καρατζάς εγκατέλειψε το θρόνο της Βλαχίας και πέρασε στην Τρανσυλβανία, έπειτα στην Ουγγαρία, Αυστρία για να εγκατασταθεί για μερικούς μήνες στη Γενεύη και έπειτα στη Πίζα (1819). Υποψήφιος για το αξίωμα του ηγεμόνα της Ελλάδας, ενίσχυσε χρηματικά τον Αγώνα και διάφορες φιλελληνικές εταιρείες σε ευρωπαϊκές πόλεις.

Το 1830 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου έχτισε στην Πλατεία Ελευθερίας ένα μέγαρο. Πέθανε στην ίδια πόλη στις 27 Δεκεμβρίου 1844 εξαιτίας του άσθματος.

Φλορίν Μαρινέσκου
ΚΝΕ/ΕΙΕ

Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΡΧΕΙΩΝ ΔΑΜΙΑΝΟΥ ΚΥΡΙΑΖΗ (Σ.Δ.Κ.)

Το μεγαλύτερο μέρος της συλλογής αρχείων του Δαμιανού Κυριαζή περιήλθε στο Μουσείο Μπενάκη το 1953 μετά το θάνατό του στη Γενεύη το 1948. Η κόρη του κυρία Μαρία Σπέντζα παρέδωσε το 1987 ένα ακόμα τμήμα αυτής της συλλογής. Κατά το 1994 εδώρισε το υπόλοιπό της. Η συλλογή μπορεί να χωρισθεί:

α) Στις μικρές αρχειακές μονάδες.

β) Στα αρχεία Αλεξάνδρου και Χαρίκλειας Μαυροκορδάτου.

γ) Σ' ένα μικρό τμήμα των αρχείων του Γεωργίου Μαυροκορδάτου.

δ) Στο αρχείο του Ν.Α. Μαυροκορδάτου και της συζύγου του Ελένης, καθώς και των υιών τους Αλεξάνδρου, Γεωργίου και της κόρης τους Σοφίας Αλ. Σούτζου.

ε) Στο αρχείο Γ. Μπαλτατζή και της συζύγου του Χαρίκλειας, κόρης του Ν. Μαυροκορδάτου, καθώς και των υιών τους.

Μεταξύ των μικρών αρχειακών μονάδων περιλαμβάνονται: Το αρχείο του Αλή Πασά, επιστολές Κοραή, μέρος του αρχείου Σπύρου Μήλιου των ετών (1828 - 1870), τμήμα του αρχείου Rene Ruauk, επιστολές προς Βασιλέα Όθωνα κ.λπ.

Το τμήμα του αρχείου Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, συμπληρώνει το κυρίως σώμα του αρχείου που βρίσκεται ως γνωστόν στα Γενικά Αρχεία του Κράτους. Περιλαμβάνει έγγραφα και επιστολές των ετών (1821 - 1865).

Το αρχείο της Χαρίκλειας Μαυροκορδάτου περιλαμβάνει επιστολές του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, μελών της οικογενείας της καθώς και άλλων προσώπων.

Το αρχείο Γεωργίου Α. Μαυροκορδάτου είναι ελαχιστότατο. Αγνοείται ακόμα η τύχη του υπολοίπου αρχείου.

Το αρχείο Νικολάου Μαυροκορδάτου αποτελείται από τις οικογενειακές επιστολές (γονέων του, αδελφών του, της συζύγου του και των παιδιών του), οι οποίες αναφέρονται σε οικογενειακές, κοινωνικές και πολιτικές ειδήσεις από την

Ελλάδα και το εξωτερικό. Επίσης επιστολές ελλήνων πολιτικών κ.λπ. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διπλωματική του υπηρεσία στην Κων/πολη ως Γραμματέας της Πρεσβείας. Το 1862 εκλέγεται ως Βουλευτής στην Εθνική Συνέλευση. Ως νομάρχης Κερκύρας (1866 - 1869) δείχνει ενδιαφέρον για την πρόοδο της νήσου. Η πολιτική του σταδιοδρομία συνεχίζεται από το 1872 μέχρι το 1881. Λαμβάνει μέρος ως Υπουργός σε 2 κυβερνήσεις του Χ. Τρικούπη. Η διπλωματική του υπηρεσία συνεχίζεται ως πρέσβης στο Παρίσι, την Πετρούπολη και την Κων/πολη. Η παραμονή του στην Κων/πολη επί 12 χρόνια, του δίνει τη δυνατότητα να υπηρετήσει τα συμφέροντα της Ελλάδας και του Ελληνισμού.

Στο αρχείο της Ελένης Ν. Μαυροκορδάτου εκτός από τις οικογενειακές επιστολές υπάρχουν και επιστολές σχετικά με τα κτήματα της Ρουμανίας καθώς και οι φάκελλοι του πατέρα της ΑΙ. Balsch και της μητέρας της Σμαράγδας Αλ. Μουρούζη.

Στο αρχείο Γεωργίου και Χαρίκλειας Μπαλτατζή (κόρης του Ν. Μαυροκορδάτου) ευρίσκονται οικογενειακές επιστολές καθώς και επιστολές ελλήνων πολιτικών και άλλων προσώπων προς αυτούς, που αναφέρονται σε οικογενειακές, κοινωνικές και πολιτικές ειδήσεις από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Στο ίδιο αρχείο υπάρχουν και φάκελλοι με επιστολές προς Εμμανουήλ και Ελένη Μπαλτατζή και προς Ν. Μπαλτατζή - Μαυροκορδάτο.

Με τη δωρεά του Νικολάου και Σουζάννας Μπαλτατζή Μαυροκορδάτου, τη δωρεά του Ν. Ρώκ - Μελά και τη δωρεά του υπογράφοντος συμπληρώνονται τα αρχεία της οικογενείας Μαυροκορδάτου και Μπαλτατζή.

Αλέξανδρος Χάρτ - Σούτζος

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του Τμήματος Ιστορικών Αρχείων του Μουσείου Μπενάκη είναι η πολυμορφία των αρχείων και συλλογών που φυλάσσονται σ' αυτό. Οι 538 αρχειακές μονάδες του Τμήματος δεν καλύπτουν μόνο σημαντικές περιόδους της ελληνικής ιστορίας, αλλά ταυτόχρονα παρακολουθούν την πολιτιστική και κοινωνική εξέλιξη της χώρας.

Τα "μουσικά" αρχεία και χειρόγραφα που σώζονται στα Ιστορικά Αρχεία έρχονται να δώσουν μια άλλη διάσταση στις εποχές στις οποίες αναφέρονται.

Το αρχείο του Παύλου Καρρέρ (αρ. εισ. 44) είναι το πρώτο μουσικό αρχείο που αποκτάται από το Μουσείο Μπενάκη το 1932. Ο συνθέτης Παύλος Καρρέρ έζησε τον περασμένο αιώνα (1829-1896) και συνέθεσε κυρίως μελοδράματα, βασισμένος σε ιταλικά ως επί το πλείστον κείμενα. Στα Ιστορικά Αρχεία βρίσκονται 16 χειρόγραφες παρτιτούρες έργων του συνθέτη, της περιόδου (1864 - 1885). Ανάμεσά τους τα έργα: "La Corsa", "Frossini", "Fiordalise", "L' albanese" κ.ά.

Νικόλαος Χαλικιόπουλος
Μάντζαρος
(1795 - 1872)

Ένα σημαντικό απόκτημα για τους έλληνες μουσικούς, είναι το αρχείο του Νικολάου Χαλκιόπουλου - Μάντζαρου (1795 - 1872) (αρ. εισ. 505), το οποίο δωρήθηκε το 1992 από

Από το έργο του Ν. Σκαλκώτα "36 ελληνικοί χοροί". Ελληνικός χορός αρ. 10, "Αρκαδικός" σελ. 253.

την κυρία Φρόσω Γκέλη. Το αρχείο περιλαμβάνει χειρόγραφα έργα του μουσουργού μεταξύ των οποίων: άριες, φούγκες, ντουέτα, καντάτες, μια μονόπρακτη όπερα καθώς και 3 τόμους τραγουδιών.

Δύο ακόμη χειρόγραφες παρτιτούρες του ίδιου συνθέτη,

συγκαταλέγονται ανάμεσα στους θησαυρούς του Μουσείου. Πρόκειται για το χειρόγραφο της μελοποίησης του Ύμνου εις την Ελευθερία (αρ. εισ. 504) και για ένα έργο του με χρονολογία 1844 (αρ. εισ. 407). Το πρώτο, δωρεά της κυρίας Ιουλίας Χρηστομάνου, αριθμεί 263 σελίδες και έχει δερμάτινο κάλυμμα με χρυσότυπη διακόσμηση. Το δεύτερο περιλαμβάνει 16 χορούς (βάλς). Ενδεικτικά από αυτό αναφέρουμε τα έργα: "Le zephir", "Le bon gout", "Le sentiment", "Le portrait" κ.ά. Επίσης υπάρχουν και δύο έργα αφιερωμένα: το πρώτο με τίτλο "Le bouquet" στη Mademoiselle la com. D[ionysio] de Roma, και το δεύτερο με τίτλο "Ophelie" στη Mademoiselle Victoire Fels.

Ένα σημαντικότερο έργο του Ν. Σκαλκώτα που πλουτίζει τον κύκλο των "μουσικών" αρχείων, είναι το μουσικό χειρό-

γραφο με τους "36 ελληνικούς χορούς" (αρ. εισ. 431). Το χειρόγραφο αυτό με αφιέρωση του συνθέτη στον Αντώνη Μπενάκη, δωρήθηκε στο Μουσείο από την κυρία Ειρήνη Καλλιγά το 1987.

Το πολύτιμο αρχείο που άφησε φεύγοντας από κοντά μας το Μάιο του 1989, ο μουσουργός Γιάννης Ανδρ. Παπαϊωάννου, συγκαταλέγεται ανάμεσα στα ιδιαίτερος αξιόλογα "μουσικά" αρχεία του Τμήματος.

Από τους σημαντικότερους έλληνες συνθέτες του αιώνα μας ο Γιάννης

Γιάννης Ανδρ. Παπαϊωάννου (1910 - 1989).

Ανδρ. Παπαϊωάννου άσκησε με το έργο του μεγάλη επίδραση στη Νεότερη Μουσική Σχολή της χώρας μας, και υπήρξε ο πρώτος Έλληνας που δίδαξε τις νεότερες τεχνικές σύνθεσης.

Το σύνολο της εργογραφίας του, δηλαδή 224 τίτλοι έργων και συλλογών δωρήθηκε το 1990 στο Μουσείο Μπενάκη από τη σύντροφο του συνθέτη, κυρία Ειρήνη Παπαϊωάννου, προκειμένου να αποτελέσει αφετηρία μελέτης για τους μεταγενέστερους μουσικούς. Οι 118 φάκελλοι με χειρόγραφα έργα του Γιάννη Ανδρ. Παπαϊωάννου καλύπτουν χρονικά μια μεγάλη περίοδο, ξεκινώντας από το 1931 για να φθάσουν στα "κύκνεια": "Δύο τραγούδια", σε ποίηση Λόρδου Βύρωνα και "Κοντσέρτο για πιάνο και ορχήστρα", του οποίου το ορχηστρικό μέρος δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει.

Τα έργα αυτά καλύπτουν όλα τα είδη σοβαρής μουσικής, πλην όπερας και ηλεκτρονικής μουσικής.

Στο αρχείο του συνθέτη (αρ. εισ. 469) περιλαμβάνονται ακόμη: η αλληλογραφία του (1937 - 1989), η αλληλογραφία του με τους μαθητές του (1945 - 1988), το προσωπικό του αρχείο, υλικό σχετικό με τις εκτελέσεις των έργων (προγράμματα, κριτικές κ.ά.), βιογραφικά στοιχεία, καθώς επίσης και ενδιαφέρουσες πληροφορίες αναφορικά με διάφορες άλλες δραστηριότητές του (Ελληνικός Σύνδεσμος Σύγχρονης Μουσικής, Θεωρία περί Βυζαντινής Μουσικής κ.ά.).

Αξίζει επίσης να επισημάνουμε, ότι στο Τμήμα των Ιστορικών Αρχείων βρίσκεται και ένα πρωτοποριακό ψηφιακό ηχητικό αρχείο, το οποίο περιλαμβάνει τα περισσότερα από τα έργα καθώς και συνεντεύξεις του συνθέτη - εργασία του συνθέτη κ. Β. Κατσούλη και του Ι.Ε.Μ.Α. (Ινστιτούτο Έρευνας Μουσικής και Ακουστικής).

Το αρχείο του Γιάννη Ανδρ. Παπαϊωάννου συμπληρώνεται από ένα πλούσιο φωτογραφικό υλικό. Το φωτογραφικό μέρος του αρχείου έρχεται να καλύψει τη ζωή και τη δραστηριότητα τόσο του συνθέτη όσο και του ανθρώπου Παπαϊωάννου.

Ένα σημαντικό μέρος της δουλειάς σχετικά με το έργο του συνθέτη παρουσιάστηκε λίγο μετά το θάνατό του, υπό τη μορφή καταλόγου με τίτλο "Γιάννης Ανδρ. Παπαϊωάννου, πλήρης κατάλογος έργων". Η πρώτη έκδοση του καταλόγου αυτού κυκλοφόρησε το 1990 για λογαριασμό των εκδόσεων ΝΑΚΑΣ με την επιμέλεια των: Κ. Μόσχου, Χ. Ξανθουδάκη, Κ.

Τσέρντς για το Ι.Ε.Μ.Α., ενώ ετοιμάζεται και δεύτερη έκδοση, η οποία θα περιέχει συμπληρωματικά στοιχεία.

Το διδακτικό έργο του Γ. Ανδρ. Παπαϊωάννου, το οποίο επιμελείται ο μαθητής του κ. Δημήτρης Γιάννου, μουσικολόγος, Αν. Καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ήδη μικροφωτογραφημένο, πρόκειται να ενσωματωθεί στο αρχείο Παπαϊωάννου, όταν ολοκληρωθεί η μελέτη του.

Η αύξηση του υλικού τα τελευταία χρόνια μας γεμίζει αισιοδοξία ότι πολύ σύντομα τα "μουσικά" αρχεία θα εμπλουτιστούν με νέες δωρεές και θα αποτελέσουν έναν αξιόλογο πυρήνα μελέτης και έρευνας για κάθε ενδιαφερόμενο. Η μελέτη, καταλογογράφηση και η όσο το δυνατόν καλύτερη αξιοποίησή τους αποτελούν έναν από τους μελλοντικούς στόχους του Τμήματος.

Μαρία Δημητριάδου

*Η Πηνελόπη Δέλτα με τον αδελφό της Αντώνη Μπενάκη
στον κήπο του σπιτιού της*

Σμάλτο μια τέχνη πανάρχαιη και διαχρονική

Αφιέρωμα στη Χριστίνα Ζωΐδη

Η τεχνική της επισμαλτώσεως των μετάλλων δηλ. η τέχνη του σμάλτου, εμφανίζεται αρχικά σαν επί μέρους διάκοσμος κοσμημάτων, στην Μεσοποταμία, γύρω στο 3.000 π.Χ. ενώ απαντά και σε χρυσά κοσμήματα της Μυκηναϊκής περιόδου.

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα παύει να χρησιμοποιείται και κάνει την επανεμφάνισή του στους κλασσικούς χρόνους στον Ελλαδικό χώρο, σαν βοηθητικός χρωματικός διάκοσμος σε πράσινο, μπλέ και άσπρο κυψελωτό σμάλτο χρυσών κοσμημάτων, περιάπτων και ενωτίων.

Η τεχνική του σμάλτου συνίσταται στην επικάλυψη του μετάλλου (χρυσού, αργύρου, χαλκού και ορειχάλκου) με υαλόμαζα ή με επίστρωση λεπτής σκόνης γυαλιού, το οποίο στην συνέχεια πυρακτώνεται μέσα σε ειδικό φούρνο γύρω στους 950°C. Η υψηλή θερμοκρασία συγχωνεύει το μέταλλο με την σκόνη του γυαλιού το οποίο όταν ψυχθεί σκληραίνει και αποκτά μια θαυμαστή στιλπνότητα. Η χρωματική ποικιλία των σμάλτων επιτυγχάνεται με την προσθήκη διαφόρων οξειδίων όπως π.χ. του χαλκού, του σιδήρου ή του κοβαλτίου που δίνουν διαφορετικούς τόνους του πράσινου, του κόκκινου και του μπλέ, ενώ άλλες προσμίξεις δημιουργούν μια πληθώρα χρωμάτων από το άσπρο και μαύρο ως το μώβ και το καφέ.

Από μορφολογικής πλευράς το σμάλτο χωρίζεται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες:

α) στα διαφανή σμάλτα "transparents" όπου διαφαίνεται όλο το βάθος και ενδεχομένως ο εγχάρακτος διάκοσμος πάνω στο μέταλλο.

β) Στα αδιαφανή "opaques" συμπαγή σμάλτα και

γ) Στα ημιδιαφανή ή "opal" που δημιουργούν διάφορους

Καρφίτσα - Χαλκός επιχρυσωμένος.
Γαλάζιο αδιαφανές σμάλτο απομίμησης turquoise.
Όλα τα αντικείμενα του άρθρου ανήκουν στη συλλογή της **Έπτας Παρασκάκη**

ιριδισμούς ενώ οι πιο γνωστές τεχνικές που αναπτύχθηκαν ήταν η τεχνική του *Cloisonné* (κυψελωτού), *Champlevé* σμάλτο, μέσα σε εγχάρακτα εσώγλυφα τμήματα του μετάλλου -, *Basetaille*, διαφανή σμάλτα πάνω σε διακοσμητικά χαραγμένο μέταλλο, *Plique à jour* το διαφανές κυρίως σμάλτο καλύπτει κυψελωτά διάχωρα τα οποία δεν στηρίζονται πάνω σε κάμπο μετάλλου, όπως και τα *Vitreau*.

Η ουσιαστική παρουσία του σμάλτου σαν κύριος διάκοσμος μετάλλων σε μεγάλες επιφάνειες εντοπίζεται στον 3ο αι. π.Χ. στα χρηστικά αντικείμενα των Κελτών, Ορειχάλκινες ιπποσκευές, ξίφοι, ασπίδες, διακοσμημένα με την τεχνική του *Cloisonné* σε οραque κόκκινο, γαλάζιο και λευκό χρώμα όπως επίσης και σε μεταγενέστερα Ρωμαϊκά ορειχάλκινα αντικείμενα που φυλάσσονται στο Βρετανικό Μουσείο.

Η τέχνη και η τεχνική του σμάλτου γνώρισαν εντούτοις την μεγαλύτερή τους διάδοση και λαμπρότητα στο Βυζάντιο κυρίως από τον 9ο - 11ο αι.

Τα Βυζαντινά σμάλτα ήταν δουλεμένα και αυτά με την τεχνική του *Cloisonné* με ποικιλία χρωμάτων αλλά πάνω σε χρυσό, όπως το περίφημο εκκλησιαστικό έργο *Pala d' oro* που φυλάσσεται σήμερα στον καθεδρικό ναό του Αγ. Μάρκου στη Βενετία φερμένο από την Κωνσταντινούπολη το 1205. Τον Μεσαίωνα τα σμάλτα έγιναν γνωστά στη Δύση χάρη κυρίως στην πριγκίπισσα του Βυζαντίου Θεοφανώ που παντρεύτηκε τον Γερμανό αυτοκράτορα ΟΤΤΟ II. Ιδιαίτερη άνθιση γνώρισε η τέχνη του σμάλτου στη περιοχή του Ρήνου και από τον 12ο αι. θαυμάσια σμάλτα κοσμούν με την Βυζαντινή τεχνοτροπία του *Cloisonné* (κυψελωτού) εκκλησιαστικά αντικείμενα, εικόνες και σταυρούς σε μοναστήρια και καθεδρικούς ναούς της Κάτω Σαξονίας και της Έσσης.

Μερικούς αιώνες αργότερα τον 16ο αι. στην Γαλλία, η τέχνη του σμάλτου θα γνωρίσει στιγμές νέας ακμής και δόξας με την πρωτότυπη τεχνική *grisaille*, κατά την οποία, πάνω σε άσπρο οραque φόντο, ζωγραφίζονται με λεπτά πινέλλα και με μαύρα οξείδεια σκηνές από τη φύση και τη καθημερινή ζωή και από επώνυμους πλέον τεχνίτες, όπως ο Λεονάρντ Πενικώ.

*Τασάκι. Ζωγραφική σε σμάλτο.
Εμπνευσμένο από τις τοιχογραφίες της Σαντορίνης.*

Ενώ, ιδιαίτερα αξιόλογα είναι και τα ζωγραφισμένα με σμάλτο πορτραίτα μινιατούρες από τους Λιμονζώ και Ρεϋμόν την εποχή του Λουδοβίκου XIV.

Θαυμάσια εντούτοις δείγματα της τέχνης του σμάλτου εντοπίζονται και στην Ανατολή ιδιαίτερα στην Κίνα όπου η τεχνική του Cloisonné αναπτύχθηκε σε υψηλότατο επίπεδο κυρίως για χρηστικά διακοσμητικά ορειχάλκινα αντικείμενα, βάζα, μπώλ κ.λπ. Ενώ στην Περσία ιδιαίτερη άνθιση και εξέλιξη γνώρισε η τεχνική των επιζωγραφισμένων πολύχρωμων σμάλτων με πλούσιο άνθινο διάκοσμο σε λευκό φόντο, πάνω σε χρυσά κοσμήματα, κύρια πολυσχιδή και καμπανοϊδή σκουλαρίκια.

Το Βρετανικό Μουσείο, το Μουσείο Arts decoratifs στο Παρίσι, το Metropolitan και το Λούβρο είναι μερικά από τα μεγαλύτερα Μουσεία στον κόσμο που διαθέτουν σημαντικότερα και αντιπροσωπευτικά δείγματα σμάλτου.

Το Μουσείο Μπενάκη διαθέτει επίσης μια πλουσιότατη και σπάνια συλλογή πρώιμων βυζαντινών κοσμημάτων με σμάλτο όπως και μια μοναδική στο είδος της συλλογή ινδοπερσικών ζωγραφισμένων με σμάλτο χρυσών κοσμημάτων δωρεάς της Αργίνης Σαλβάγου.

Ενώ εξαιρετική είναι και η συλλογή κοσμημάτων με σμάλτο του 19ου αι. Βικτώριανής εποχής δωρεά Χρυσοχοϊδη - Λαμπρίδη τα οποία παρουσιάζουν μια αξιοθαύμαστη τεχνολογική ποικιλία. Τον 20ο αι. η αναβίωση της τέχνης του σμάλτου στην Ευρώπη και κυρίως στην Αμερική άρχισε την εποχή του μεσοπολέμου με την παγκόσμια έκθεση κεραμικής και σμάλτου στην Νέα Υόρκη το 1932 και γνώρισε ιδιαίτερη άνθιση στην δεκαετία του 1960 - 1970. Έλληνες σμαλτοτεχνίτες έδωσαν ενδιαφέροντα δείγματα, κυρίως στη κοσμηματοποιία, τόσο σαν επιμέρους διάκοσμο αντιγράφων χρυσών αρχαίων κοσμημάτων, όσο και έργων με σύγχρονη καλλιτεχνική αντίληψη.

Στον δεύτερο αυτό χώρο η σημαντικότερη ίσως παρουσία ήταν της Χριστίνας Ζωΐδη, η οποία γνώριζε άριστα τις δύσκολες τεχνικές της επισμαλτώσεως και απέδιδε με μοναδικό τρόπο

Καρφίτσα. Σμάλτο Cloisonné με αρχαιοελληνικά πρότυπα.

Τασάκι - κόκκινο διαφανές σμάλτο με λευκή επιζωγράφιση.

Καρφίτσα - Σμάλτο Cloisonné. Δικέφαλος αετός με διαφανή σε πράσινο και αδιαφανή γαλάζιο σμάλτο.

την μέγιστη στιλπνότητα και διαφάνεια της μαλόμαζας όχι μόνο σε μικρές (κοσμήματα) αλλά κυρίως σε μεγάλες επιφάνειες όπως σε χρηστικά αντικείμενα (μπώλ, τασάκια, σταυρούς κ.λπ.). Ήταν από τους ελάχιστους, αν όχι η μόνη η οποία δούλευε σμάλτο oral translucent, που είναι και τα πλέον ευαίσθητα στην απόδοση του ψησίματος, διότι καίγονται πολύ εύκολα. Κυρίως, αν λάβει κανείς υπ' όψιν του, ότι το κάθε αντικείμενο δέχεται αλληπάλληλα ψησίματα σε διαφορετικούς βαθμούς θερμοκρασίας έως ότου να αποδοθεί χρωματικά ο διάκοσμος και ότι το κάθε ψήσιμο μέσα στον ειδικό φούρνο διαρκεί κατά μέσο όρο τρία λεπτά, χρόνος που φαίνεται αιώνας, διότι το παραμικρό λάθος καταστρέφει ώρες επίπονης και λεπτομερειακής εργασίας.

Η Χριστίνα Ζωΐδη παρακολουθούσε την εξέλιξη της δουλειάς της και ενημερωνόταν κάθε χρόνο με ταξίδια στο εξωτερικό από όπου προμηθευόταν την κατά τα άλλα ακριβή πρώτη ύλη δηλ. τις σκόνες του σμάλτου.

Δούλευε κυρίως πάνω σε χαλκό που θεωρείται το "par excellence" μέταλλο για επισμάλτωση μαζί με το ασήμι και τον χρυσό. Θαυμαστά υπήρξαν τα μπλέ, άσπρα και κόκκινα έργα της, ενώ ο λεπτομερέστατος ζωγραφικός διάκοσμος κυρίως πάνω στα μπώλ στην εσωτερική και εξωτερική επιφάνεια, κέρδιζαν τον θαυμασμό.

Τα έργα της Χριστίνας Ζωΐδη που η ιδιαίτερη σεμνότητά της δεν επέτρεψε να γίνουν πλατύτερα γνωστά όπως θα ήταν ευχής έργον προς όφελος των εφηρμοσμένων τεχνών, έχουν ευτυχώς όμως εκτιμηθεί ιδιαίτερα από ένα κύκλο Αθηναίων και σήμερα κοσμούν πολλές ιδιωτικές συλλογές.

Οι λίγες αυτές γραμμές αφιερώνονται στο έργο της Χριστίνας Ζωΐδη που έφυγε πριν λίγους μήνες από κοντά μας, σαν ελάχιστος φόρος τιμής, όχι μόνο προς μια μεγάλη "Φίλη" του Μ. Μπενάκη αλλά κυρίως προς την μοναδική αυτή εκπρόσωπο της τέχνης του σμάλτου στην χώρα μας στα τέλη του 20ου αι., και στην οποία προσωπικά οφείλω πολλά.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

Η Λατρεία της Ίσιδας στην Αίγυπτο και αντίστοιχες παραστάσεις στις φαγεντιανές του Μουσείου Μπενάκη

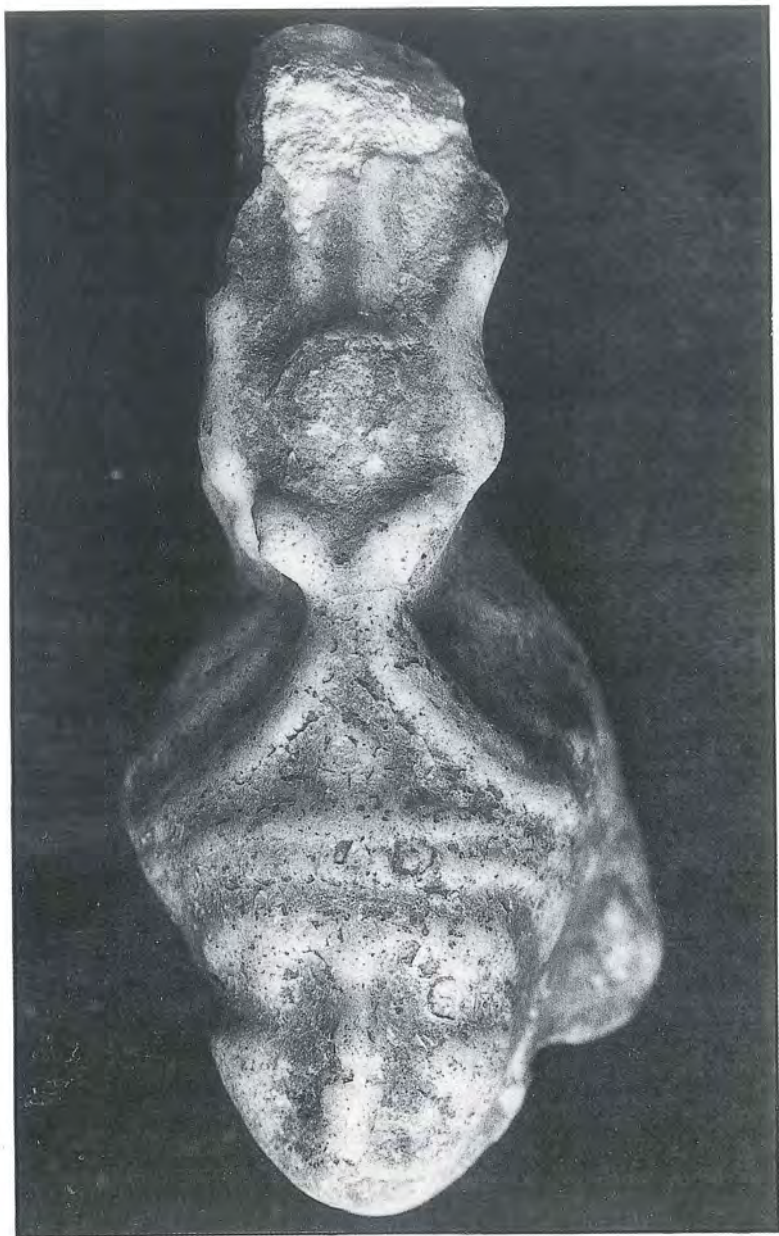
Η κατάληψη της Αιγύπτου από τον στρατηγό του Μ. Αλεξάνδρου Πτολεμαίο το 305 π.Χ. έχει σαν αποτέλεσμα μια εκ βάθρων διασάλευση των πολιτικών σχημάτων, πολιτιστικών αξιών και των θρησκευτικών δεδομένων που ίσχυαν ως τότε στην Αίγυπτο.

Άρχουσα τάξη είναι τώρα οι Μακεδόνες που φέρνουν μαζί τους μια ρωμαλέα και ένδοξη πολιτιστική και θρησκευτική παράδοση. Αφ' ετέρου ο πολιτισμός των ντόπιων, αρχαιότερος και εξίσου πολυδύναμος, είναι σε πλήρη ακμή. Η πλάστιγγα δεν κλείνει προς κανένα μέρος και τότε επέρχεται η συμφιλίωση. Το πολιτιστικό και θρησκευτικό ρήγμα, που ιδιαίτερα μας ενδιαφέρει, γεφυρώνεται με την άσκηση και την τακτική των επιμειξιών που έχει σαν αποτέλεσμα ένα θρησκευτικό συγκρητισμό. Δίπλα στους Θεούς του Ολυμπιακού Πανθέου ανατέλλει η λατρεία της Αιγυπτιακής Τριάδας Σάραπη - Ίσιδας - Αρποκράτη. Οι Θεοί της Αιγύπτου Όσιρις, Βησσά, Άπις γίνονται αποδεκτοί από τις νέες γενιές των κατακτητών, ενώ οι Έλληνες θεοί εμβολιάζονται με χαρακτηριστικά των γηγενών Αιγυπτιακών θεοτήτων. Παράλληλα ενώ οι θρησκευτικές αντιθέσεις απαλύνονται, οι Πτολεμαίοι βασιλείς λατρεύονται ως θεοί και παντρεύονται τις αδελφές τους.

Η Αρσινόη II η Φιλάδελφος και αργότερα η Βερενίκη I, Αρσινόη III και η Κλεοπάτρα I, ταυτίζονται με την κατ' εξοχήν δημοφιλή Αιγυπτιακή θεότητα Ίσιδα την οποία και εκπροσωπούν στη γη.

Γενικά όμως, παρά τις συγκριτιστικές θρησκευτικές τάσεις που επικρατούν, παρατηρείται αναμφίβολα μια πολύ δυνατή λαϊκή προσήλωση στις παραδοσιακές θεότητες της Αιγύπ-

του, σε σημείο που και οι ίδιοι οι Έλληνες να απευθύνονται κατά προτίμηση περισσότερο στις ντόπιες θεότητες παρά στους δικούς τους θεούς.

Η Αιγυπτιακή θεά Ίσις παραλλαγή της Ελληνικής θεάς Αφροδίτης και της Ασσυριακής πολεμικής θεάς Αστάρτης, στην αρχή ταυτίζεται με την γυναικεία θεότητα Άθωρ (Hathor) της Δένδερα. Απ' αυτήν παραλαμβάνει την ιερή αγελάδα, δανείζεται τον ηλιακό δίσκο με τα κέρατα (βασίλειον) και προσδιορίζεται από επίθετα χαρακτηριστικά για την Άθωρ όπως "χρυσάφι" ή "χρυσή".

Σύζυγος του Όσιρι, μετά την δολοφονία του από τον Σεθ, συλλέγει τα κομμάτια της σωρού του και με τη βοήθεια της Νέφθεως και του Θωτ τους δίδει νέα πνοή. Ταυτίζεται με τον Σείριο και ο Όσιρις με τον Ορίωνα. Η Ίσις - Σείριος που χαρίζει ευφορία και ευημερία στην Αίγυπτο ακολουθεί τον Ουρανό - Όσιρι - Ορίωνα. Η ένωσή της με τον Όσιρι την κάνει θεότητα των νεκρών. Στη Μέμφιδα συνδέεται με την Νέμιθ. Δια μέσου των αιώνων διατηρεί την προσωπικότητά της, αφομοιώνει ονόματα και χαρακτηριστικά πολλών άλλων θεοτήτων, είναι "η λαμπερή που προκαλεί το Μέγα Φόβο" (La très Redoutée) εκεί όπου εναποθέτουν τους νεκρούς.

Στις αρχές της Πτολεμαϊκής εποχής ταυτίζεται με την Ίσιδα - Αφροδίτη. Μερικές φορές παριστάνεται ως Ίσις γαλακτοτροφούσα (Isis lactans) και κρατεί στην αγκαλιά της τον Αρποκράτη, άλλοτε φέρει στο κεφάλι το "βασίλειο" (τον ήλιο με τα δύο κέρατα) ή θρόνο.

- Ταυτίζεται με την Ίσιδα - Δήμητρα όταν φορεί πόλο δίσκο ή ημισέληνο και κρατεί δάδα στο δεξί ή και στάχια στο αριστερό. Είναι η Ίσις - Τύχη όταν κρατεί κέρας αφθονίας, όπως οι βασίλισσες των Πτολεμαίων στις οινοχόες από φαγεντιανή.

Τα κυριώτερα ιερά της βρίσκονται στο Edfou, Dendera, Phylae.

Η Ίσιδα στις συλλογές των φαγεντιανών του Μουσείου Μπενάκη εικονίζεται ή μόνη της ή με τον Αρποκράτη στην αγκαλιά της.

Μόνη της βρίσκουμε την θεά σε δύο παραστάσεις. Στην

Κεφάλι Ισιδας με τον ηλιακό δίσκο ανάμεσα σε δύο κέρατα (βασίλειο).
Αρ. ευρ. 21017

πρώτη έχουμε ένα κεφάλι Ίσιδας με υπόλειμμα θρόνου, με ίχνη καφέ χρώματος στην κόμμωση⁽¹⁾. Χρονολογείται στον 2ο π.Χ. αι. αρ. ευρ. 21082. Ύψος: 3,5 εκ.

Στην δεύτερη παράσταση το κεφάλι της θεάς είναι από φαγεντιανή στο χρώμα του πηλού με ίχνη πράσινου χρώματος και φέρει κάλυμμα κεφαλής, το επονομαζόμενο "βασίλειο", που αποτελείται από τον Ηλιακό δίσκο ανάμεσα σε δύο κέρατα. Το "βασίλειο" εμφανίζεται στο Αρχαίο Βασίλειο (2686 - 2160 π.Χ.) και εμπλουτισμένο με φτερά και στάχια φθάνει μέχρι την αυτοκρατορική εποχή σαν χαρακτηριστικό της Ίσιδας^(2 και 3). Αρ. Ευρ.: 21017, Ύψος: 6,9 εκ. (βλ. φωτ.).

Στην τρίτη παράσταση βρίσκουμε μια προτομή Ίσιδας γαλακτοτροφούσας· ο Ωρος δεν σώζεται. Στο κεφάλι φέρει αντικείμενο σε σχήμα θρόνου⁽⁴⁻⁵⁾. Η θεά παριστάνεται με θρόνο ως η προσωποποίηση του θρόνου. Το αντίστοιχο με τον θρόνο ιερογλυφικό είναι εκείνο με το οποίο γράφεται το όνομα της θεάς.

Αρ. ευρ. 21213. Ύψος: 6 εκ.

Υπάρχει ακόμα ένα κεφάλι Αφροδίτης - Ίσιδας από γαλάζια φαγεντιανή με διάδημα, περιδέραιο και μακριά κόμμωση⁽⁶⁾ που χρονολογείται τον 1ο αι. π.Χ.

Αρ. Ευρ. 12580 Μεγ. σωζ. ύψος: 8 εκ. Πλάτος: 5,2 εκ.

Επίσης μια λαβή λύχνου με ανάγλυφη προτομή, Ίσιδας - Δήμητρας με πόλο από βαθυπράσινη φαγεντιανή που χρονολογείται στην πρώιμη Ρωμαϊκή εποχή⁽⁷⁾ (αρ. ευρ. 12340) και ένα πλακίδιο για ένθεση με επίσης ανάγλυφη προτομή Ίσιδας - Δήμητρας από φαγεντιανή απαλού πράσινου χρώματος που χρονολογείται στην Πτολεμαϊκή εποχή (αρ. ευρ. 12573).

Ύψος: 3,7 εκ. Πλάτος: 2 εκ.

Τέλος στη συλλογή των φαγεντιανών βρίσκουμε τμήμα ειδωλίου όπου κάτω τμήμα θρόνου με καθιστή γυναικεία μορφή με παιδί στα γόνατα (Ίσις με Αρποκράτη)⁽⁸⁻⁹⁾.

Αρ. Ευρ.: 22827. Μεγ. σωζ. ύψος: 5,2 εκ.

Αντίθετα με τους Έλληνες θεούς που υποτάσσονται στη μοίρα, οι Αιγύπτιοι θεοί είναι κυρίαρχοι της τύχης των ανθρώπων. Η εξελληνισμένη Ίσις είναι δημιουργήμα των θεο-

λόγων, η Αιγυπτιακή Ίσις όμως ενσαρκώνει την αλήθεια. Από φιλοσοφική άποψη, η προσωπικότητά της σημαδεύεται από Πλατωνικές επιρροές. Εισάγει τους πιστούς στη γνωριμία του Ανωτάτου Όντος που ζει και κατοικεί κοντά της.

Η ένωση Ίσιρι και Ίσιδας συμβολίζει την επιβολή τάξης στο σύμπαν και την ανάταση της ψυχής προς το καλό, το μίσος κατά του Σεθ, την άρνησης συμμετοχής στο κακό. Μαζί με τον Ίσιρι και τον Αρποκράτη αποτέλεσε μια τριάδα Θεών και λατρεύτηκε όσο καμμιά άλλη θεά στην Αίγυπτο.

ΛΕΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΛΟΥ

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Πρβλ. Elizabeth Riefstahl, *Ancient Glass and Glazes in the Brooklyn Museum*, Μπρούκλιν 1978, σ. 111, αρ. κατ. 17.
2. Françoise Dunand, *Le culte d' Isis dans le bassin oriental de la Méditerranée. Le culte d' Isis et les Ptolémées*, Leiden 1973, πιν. XXII.
3. Françoise Dunand, *Réligion populaire en Egypte Romaine, Les Terres cuites Isiaques du Musée du Caire*, Leiden 1979, σ. 23 - 24.
4. Elizabeth Riefstahl, ο.π. σ. 110 - 111, αρ. κατ. 76 - 78.
5. Tran Tam Tinh - Yvette Labrecque, *Isis Lactans. Corpus des monuments gréco - romains d' Isis allaitant Harpocrate*, Leiden 1973, εικ. 7 πιν. V.
6. Πρβλ. P. Perdrizet, *Collection Fouquet*, αρ. κατ. 4, 6-8, πιν. II.
7. C. M. Kaufmann, *Graecoägyptische Koroplastik, Terrakotten der griechisch - römischen Epoche aus der Fajûm Oase und anderen Fundstätten*, πιν. 32, αρ. 245.
8. Françoise Dunand, *Le culte d' Isis et les Ptolémées*, πιν. XXXII.
9. Tran, Tam Tinh, *Isis lactans*, πιν. V εικ. 8 και πιν. VII εικ. II. Για τη λατρεία της Ίσιδας βλ. επίσης.
- Françoise Dunand, *Réligion populaire en Egypte Romaine. Les Terres cuites Isiaques du Musée du Caire*, Leiden 1979 και G. Posener, Serge Sauneron - Jean Yoyotte, *Dictionnaire de la civilisation égyptienne*, Paris 1959 και 1970.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ

Νίκος Ακίλογλου

"Θίασος Μαρionεττών Ζωντανές Κούκλες"

1940 - 1947.

Το να επιχειρήσω να ασχοληθώ με μια τόσο σοβαρή εποχή της ιστορίας της Ελλάδας, εγώ, που σαν μετέπειτα γενεά δεν έχω ζήσει τα γεγονότα αλλά έχω απλώς ακούσει, δει μόνο σε φωτογραφίες ή φανταστεί διάφορες στιγμές από την τότε καθημερινή ζωή των ανθρώπων, μπορεί να θεωρηθεί πρόκληση, ακόμα και αφέλεια. Όταν όμως αφορά τον κόσμο των παιχνιδιών ή ανθρώπους που κατά τη διάρκεια του πολέμου και της κατοχής ασχολήθηκαν με τα παιχνίδια, δίνοντας χαρά στα παιδιά, που αναγκαστικά είχαν μπλεχτεί στη φρίκη και τον τρόμο του πολέμου. Όταν αφορά ανθρώπους που πάλεψαν με το δικό τους τρόπο και πρόσθεσαν το πετραδάκι τους στη σκληρή αυτή περίοδο της Ελλάδας, δεν μπορώ να μη τους θαυμάσω και να μη θελήσω να πάω να τους βρω για να μάθω και να αναφέρω την ιστορία τους.

Κατά την διάρκεια του Απελευθερωτικού Αγώνα γίνονταν διάφορες προσπάθειες παρουσίασης Κουκλοθέατρου. Εκτός από το θέατρο του Βουνού του Ρώτα και το θέατρο Κοτζιούλα, την περίοδο της Κατοχής υπήρχε το Κουκλοθέατρο του Ακύλλα που έγραφε τα έργα, ετοιμάζε τις κούκλες κι έδινε παραστάσεις στην Ελεύθερη Ελλάδα.

Συνάντησα πριν από πέντε χρόνια τον Νίκο Ακίλογλου, ο οποίος γύρω στα 1935 δημιούργησε ένα θίασο κουκλοθεάτρου που ονόμασε "Θίασο Μαριονεττών Ζωντανές Κούκλες". Μέχρι το 1940 έπαιζε σε διάφορα θέατρα της Αθήνας, του Φαλήρου και της Κηφισιάς και από το 1940 μέχρι το 1942 έπαιζε στα διάφορα συσσίτια και νοσοκομεία στην Αθήνα. Μετά την ίδρυση της ΕΠΟΝ, γύρω στα 1943, πήγε με τον θίασό του στο Καρπενήσι και έπαιξε σε διάφορες περιοχές της Ελεύθερης Ελλάδας με προορισμό να βοηθήσει να ανοίξουν εκεί τα σχολεία.

Ο ίδιος θα αναφέρει: "Ήρθα από τα Σπάρτα της Μικράς Ασίας το 1922 σε ηλικία 7 ή 8 χρονών. Μικρός όταν ήμουνα πήγαινα σε μαραγκούδικο και μάθαινα την τέχνη του μαραγκού αλλά δούλευα και στο ταπητουργείο του πατέρα μου. Σε ηλικία 5 χρονών θυμάμαι ότι έκανα κόμπους για τα ξακουστά χαλιά της Σπάρτας. Στην Ελλάδα όταν ήρθαμε, ο πατέρας μου άνοιξε ταπητουργείο αλλά εγώ όταν κατά τύχη βρήκα στη γειτονιά μου στην Νέα Ιωνία κάτι φίλους που πήγαιναν στην Παπαστράτειο Σχολή, γράφτηκα εκεί χωρίς να το πω στους γονείς μου. Σπούδασα λοιπόν στην Παπαστράτειο Δημόσια Σχολή Μέσης Τεχνικής Εκπαίδευσης η οποία ιδρύθηκε το 1929 από τον Σύνδεσμο για τα δικαιώματα της γυναίκας. Συγχρόνως πήγα τρία χρόνια στη δραματική σχολή του Καραντινού όπου εκεί δίδασκε σκηνογραφία ο Σπύρος Βασιλείου. Θυμάμαι ότι γύρω στο 1935 είχε έρθει στην Αθήνα ένας θίασος με Μαριονέττες, "Το Θέατρο των Piccoli" του

Vittorio Podrecca και έπαιξε στο Ζάππειο ορισμένες παραστάσεις. Στο Ζάππειο κράτησαν όταν έφυγε ο θίασος αυτός δύο από τις κούκλες του και έψαξαν να βρουν τεχνίτες να τις αντιγράψουν. Αποτάθηκαν στην σχολή μου και επειδή ήμουν καλός έστειλαν εμένα, που μαζί με ένα συνεργάτη, έπαιξα αρχικά για δύο χρόνια στο Ζάππειο και στο Περιστέλιο του Ζαππείου. Και ενώ το πρόγραμμά μας ήταν να παίξουμε ακόμα ένα χρόνο, συνεχίσαμε τις παραστάσεις με τις κούκλες που μας χάρισαν από το Ζάππειο οι οποίες ήταν φτιαγμένες, τα σώματα και τα κεφάλια, από ξύλο.

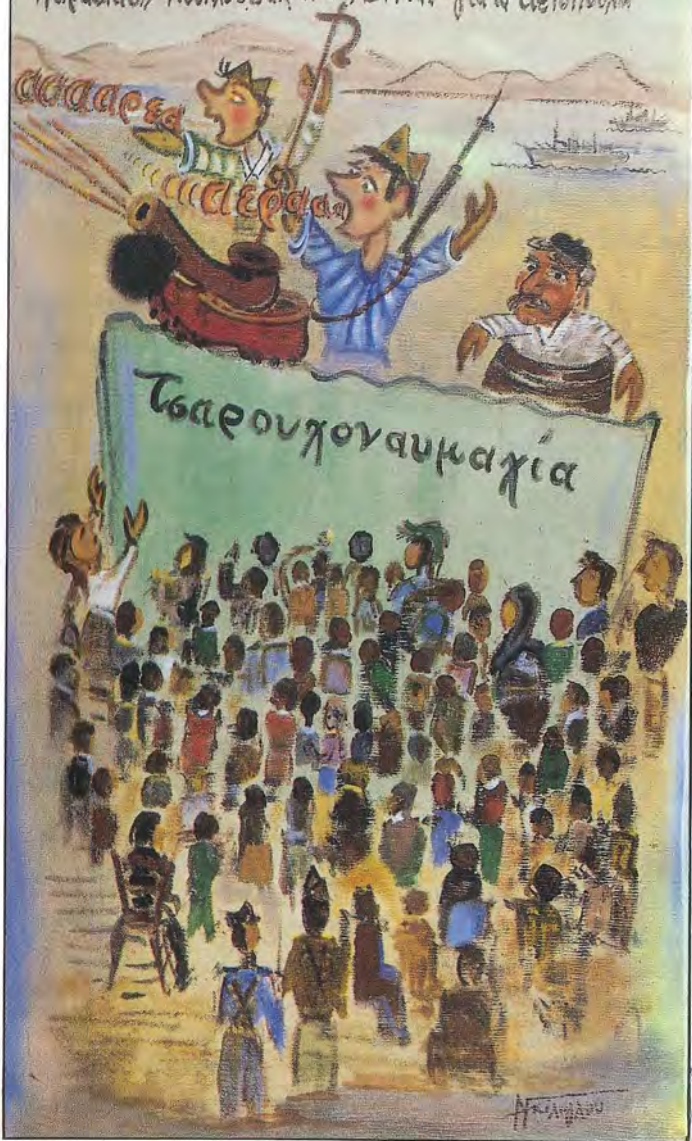
Εμείς τις φτιάξαμε από papier - maché. Ονομάσαμε το θίασό μας "Ζωντανές κούκλες" και από το 1935-36 μέχρι το 1940 δώσαμε ελεύθερες παραστάσεις στο θέατρο Ρεξ, στο θέατρο Μουσούρη, στο Φάληρο και στο Σεσίλ στην Κηφισιά. Αυτή ήταν η αρχική δράση μας.

Εν τω μεταξύ με τον πόλεμο του '40 επιστρατεύτηκα στην Αλβανία και παράτησα το θίασο στους συνεργάτες. Πάιζανε για λίγο εδώ στην Αθήνα σε νοσοκομεία, αλλά επειδή το ρεπερτόριο ήταν αντιφασιστικό και αντιχιτλερικό, κάποια στιγμή φοβήθηκαν και τα παράτησαν και όταν εγώ γύρισα δεν βρήκα τίποτα.

Και αρχίζουμε τώρα το 1941-42, στην μεγάλη πείνα, όπου οι διάφορες οργανώσεις, οι παλαιοί πρόσκοποι - προσωπικότητες όλοι και από πολιτική πλευρά αριστεροί - άρχισαν να κάνουν τα συσσίτια. Ήρθαν λοιπόν και μου είπαν: - Εμείς κά-
νομε συσσίτια για τα παιδιά, εσύ που έπαιζες κουκλοθέατρο

Εθνική Αντίσταση 1940-1945
Παράσταση κούκλων της ΕΠΟΝ για τα Αιόλουλα

μπορείς να μας δώσεις μια παράσταση.

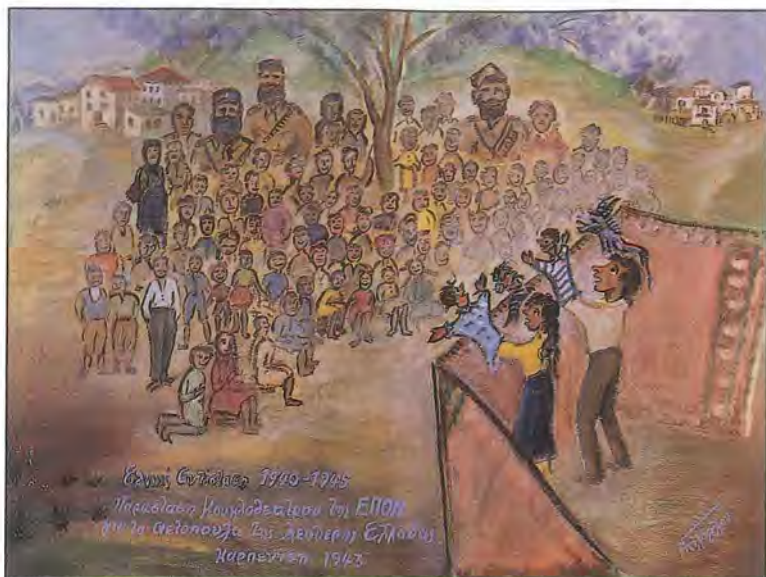
Εγώ τότε είχα μια μόνο κούκλα στο σπίτι, ήταν γαντόκουκλα και όχι μαριονέττα. Ήθελα να φτιάξω κούκλες, αλλά δεν είχα τα υλικά, κυρίως το papier-maché το οποίο φτιάχνεται από αλευρόκολλα, παλιά χαρτιά ή εφημερίδες. Παρ' όλα αυτά με τον χυλό που έδιναν στα παιδιά και με παλιά χαρτιά και εφημερίδες, έφτιαξα τις κούκλες και έτσι άρχισα την πρώτη παράσταση στα συσσίτια των παλαιών προσκόπων, που ήταν στα αποδυτήρια του Καλλιμάρμαρου Σταδίου προς το Παγκράτι, επικεφαλής των οποίων ήταν επώνυμοι άνθρωποι, όπως ο Νίκος Κούνδουρος ο σκηνοθέτης και ο αδελφός του, ο αδελφός της μεγάλης ηθοποιού Άννας Συνοδινού του Βασιλικού θεάτρου.

Στα πρώτα αυτά συσσίτια, που είχε ψηφιστεί να γίνονται στην Αθήνα, στο Πολυτεχνείο και το Μουσείο, πήγαινα με την ταυτότητα σαν απόφοιτος της σχολής Καραντινού. Σε αυτές τις παραστάσεις πρωταγωνιστές ήταν τρεις κούκλες, ο Μπάρμπα - Γιώργης, ο Γαρίδας ο Έξυπνος - όπως λέμε για έναν έξυπνο άνθρωπο το μάτι σου γαρίδα - και ο Χάνος ο Κουτούτσικος. Δεν είχαμε ρεπερτόριο. Τα έργα μας ήταν αυτοσχέδια. Δημιουργούσαμε τις ιστορίες από τις καταστάσεις που βρίσκαμε εκείνη τη στιγμή. Από τα προβλήματα των παιδιών τα οποία μαθαίναμε από τα ίδια τα παιδιά, ρωτώντας τα λίγο πριν αρχίσει η παράσταση, το που κάθονταν, πώς τα λέγανε, ακόμα και το ποιος ήταν και ποιος δεν ήταν ο καλός τους φίλος. Ύστερα αρχίζαμε την παράσταση κάνοντας ως επί το πλείστον διάλογο με τις κούκλες και τα παιδιά. Δανειζόμαστε και ιστορίες από τον Καραγκιόζη.

Έτσι άρχισε να ακούγεται το κουκλοθέατρό μας και διάφοροι λόγιοι και συγγραφείς θέλησαν να μας βοηθήσουν. Πρώτος ήταν ο Ρώτας, ο σπάνιος αυτός άνθρωπος, ο οποίος έγραψε "Το πιάνο", ένα πολύ όμορφο παραμύθι το οποίο παίξαμε πάρα πολλές φορές.

Όταν ιδρύθηκε η ΕΠΟΝ έπιασε και αγκάλιασε το κουκλοθέατρο, τότε παίζαμε και στις γειτονιές, και έστειλε συνεργάτες και φοιτητές από τη σχολή Θεάτρου να μάθουν την τέχνη μας. Φτιάξαμε και ένα άλλο κουκλοθέατρο το οποίο

παραδώσαμε στον Γιώργο Σεβαστίκογλου και τη γυναίκα του, την Άλκη Ζέη, και από τα μέσα του 1943 μέχρι την Απελευθέρωση ο θίασος αυτός έπαιζε στην Αθήνα σε παιδικούς σταθμούς, σε συσσίτια, σε νοσοκομεία, παντού. Με τον δικό μου θίασο πήγα στο Καρπενήσι στην Ελεύθερη Ελλάδα. Ήταν αρχές Αυγούστου του 1943 που φύγαμε με τα πόδια και

φτάσαμε εκεί ύστερα από 15 μέρες. Στο βουνό δώσαμε ωραίες παραστάσεις. Είχα μαζί μου πέντε ή έξη κούκλες. Πάντα τον Μπάρμπα - Γιώργη, τον Χάνο, τον Γαρίδα, αλλά και τον Γερμανό, τον Χιτλερίδη, τον Μισιλίνη, δύο γαϊδουράκια και ό,τι άλλο χρειαζόταν το συμπληρώναμε πριν από κάθε παράσταση. Στο θίασο είμαστε έξη φίλοι. Επονίτες μας ονόμασαν οι άλλοι γιατί οι περισσότεροι από εμάς ήταν και στελέχη της ΕΠΟΝ. Ένας αρχιτέκτονας με τη γυναίκα του, ο συγγραφέας Γρηγόρης Σταύρου με την γυναίκα του, σπάνιος άνθρωπος, που εκτός των άλλων, είχε μετατρέψει σε θεατρικό έργο το "Καληνύχτα Μαργαρίτα" του Χατζή, ένα από τα ωραιότερα κατοχικά έργα. Σ' αυτό έπαιζε και ο Κατράκης.

Εκεί εντάχθηκα και σε πολιτική οργάνωση που είχε έδρα στην Αθήνα. Προορισμός μας στην Ελεύθερη Ελλάδα ήταν να βοηθήσουμε να ανοίξουν τα σχολεία. Επιπλέον συνεργαζόμαστε με στελέχη του ΕΑΜ και του Κομμουνιστικού Κόμματος και είχαμε δημιουργήσει σχολές στην Αθήνα, απ' όπου έβγαιναν δάσκαλοι και δασκάλες οι οποίοι έρχονταν στην επαρχία. Η δράση μας στο Καρπενήσι ήταν να τους μαθαίνουμε κουκλοθέατρο, να τους γράφουμε τραγούδια, να παίζουν και να δημιουργούν.

Είμαστε στην Ελεύθερη Ελλάδα το μοναδικό συνεργείο παραγωγής θεατρικών έργων και σκέτς. Είχαμε και το μουσικό Αλέκο Ξένο, ο οποίος είχε μελοποιήσει το "ΕΜΠΡΟΣ" του Παλαμά. Ήταν ένα ωραίο τραγούδι που πήραμε εμείς και για τα σχολεία...

Εμπρός ολόρθια ατρόμαχοι
Μαυρίλα αστροπελέκι,
Μάνα σπαθί γοργάστρεψε,
και να βροντά το τουφέκι.

Υπήρχαν και άλλα τραγούδια που έγραφε ο Γρηγόρης Σταύρου και μελοποιούσε ο Αλέξης Ξένου.

Έχουμε τα φτερά του αετού
του λιονταριού τη χάρη
τη γρηγοράδα τ' αλαφιού,
και την ορμή του Άρη.

Ζήτω τα Ελληνόπουλα όπουλα όπουλα,
Ζήτω τα αετόπουλα γειά χαρά.
Τους φασίστες διώξαμε όπουλα όπουλα,
Λευτεριά η καρδούλα μας λαχταρά.

Τα τραγούδια αυτά όταν παίζαμε κουκλοθέατρο τα τραγουδούσαν οι κούκλες και τα τραγουδούσαν και τα παιδιά. Και όταν γίνονταν συγκεντρώσεις πολιτικών οργανώσεων στο Καρπενήσι, όπως λ.χ., το 1943 που είχε γίνει συνέδριο της ΕΠΟΝ, όλοι οι σύνεδροι σε μια εβδομάδα που κράτησε το συνέδριο, είχαν μάθει τα τραγούδια αυτά και τα μετέφερε κά-

θε ένας στο τόπο του. Άλλος στην Πελοπόννησο, άλλος στη Μακεδονία, άλλος στη Θράκη και άλλος στον Κάμπο της Θεσσαλίας.

Πάνω στο Καρπενήσι είχαμε φτιάξει ένα σπουδαίο έργο, την "Τσαρουχοναυμαχία". Δημιουργός του ήταν ο Μάριος Σταυρολαίμης. Ήταν ένα πραγματικά λαϊκό παραμύθι και αν σς πω ότι το ονειρεύομαι ακόμα...

... Ο Γαρίδας με τον Χάνο βλέπουν τα πλοία των γερμανών που φεύγουν και αποφασίζουν να τα βουλιάξουν. Δεν βρίσκουν την σκάφη για να μπουν μέσα να τα κυνηγήσουν και παίρνουν το τσαρούχι του μπάρμπα-Γιώργη να το κάνουν αντιτορπιλικό. Σε ένα μεγάλο χάρτινο τσαρούχι ζωγραφισμένο, βάζουν τη γκλίτσα για κατάρτι, το τσιμπούκι για κανόνι, το κομπολόι του μπάρμπα - Γιώργη για οβίδες, πάνε στη θάλασσα και βόμβα στη βόμβα, βουλιάζουν τα πλοία των γερμανών. Τη στιγμή αυτή μπαίνει στη σκηνή ο μπάρμπα - Γιώργης, ρωτάει τα παιδιά ποιος έχει πάρει το τσαρούχι του και όταν τα παιδιά του λένε τι έχει γίνει, μπαίνει σε ένα βαρέλι και τρέχει πίσω από τα ανήψια του να τους πάρει το τσαρούχι για να μην το χαλάσουν και του βρέξουνε τη φούντα. Τα ανήψια βλέπουν το βαρέλι και αρχίζουν να το βομβαρδίζουν γιατί πιστεύουν ότι είναι υποβρύχιο των γερμανών. Το βαρέλι διαλύεται, βγαίνει από μέσα ο μπάρμπα - Γιάννης θυμωμένος κι αρχίζει να κυνηγάει τ' ανήψιά του, που τα πιάνει στις χερούκλες του και θα τα έκανε του αλατιού αν δεν επέμβαιναν απ' την πλατεία τα παιδιά.

Αυτό είναι το έργο που ήταν όλως διόλου δικό μας. Θα το αναπλάσω και θα σταθεί σαν ένα παιχνίδι κουκλοθεάτρου για τα παιδιά.

Μια φορά παίζαμε έξω από το Αγρίνιο σε ένα γήπεδο που επικοινωνούσε με την αυλή ενός νοσοκομείου του Ερυθρού Σταυρού. Στην περιοχή αυτή ήταν για πρώτη φορά που είχε πάει ομάδα της Ελεύθερης Ελλάδας. Ήταν Μάιος μήνας του 44 όταν παίξαμε κουκλοθέατρο το οποίο παρακολούθησαν και οι γιατροί και το προσωπικό και οι ασθενείς. Όταν τέλειωσε η παράσταση με κάλεσε ο διευθυντής του νοσοκομείου για να με συγχαρεί, και μου λέει... - τα θυμάμαι αυτά και έτσι

συγκινούμαι - ... Συγχαρητήρια φίλε, τέτοια ωραία γιορτή δεν έχω ξαναδεί! Πως τα καταφέρνετε εσείς από το ένα χέρι το όπλο και από το άλλο την τέχνη.

Ήταν λόγια, τόσο συγκινητικά.

Στα Δεκεμβριανά ήμουν ακόμα στο Βουνό. Έπαιζα κουκλοθέατρο στη Λαμία. Είχα για συνεργάτες και βοηθούς δύο αδελφία - λαμιώτες - που ζούσαν στην Αμερική, ο ένας δεκαέξη και ο άλλος δεκαοκτώ χρονών, οι οποίοι είχαν έρθει με τη μητέρα τους στην Ελλάδα πριν από την Κατοχή και ο πόλεμος τους είχε κλείσει στο Καρπενήσι. Εκείνη την εποχή είχε γίνει ένα παιδαγωγικό φροντιστήριο κοντά στην Θήβα, όπου εκεί, έχοντας από την Παπαστράτειο σχολή δίπλωμα να διδάξω σε πρωτοβάθμιες σχολές σχέδιο και χειροτεχνία, έδινα στα παιδιά μαθήματα τραγουδιού, κουκλοθεάτρου και κατασκευής κούκλας.

Στην Αθήνα δεν μπορούσα να έρθω γιατί ήταν άσχημη η κατάσταση με τους εγγλέζους, γιαυτό με μια ομάδα από φοιτητές σκεφτήκαμε να πάμε προς την Εύβοια και από χωριό σε χωριό να παίζουμε κουκλοθέατρο με εισιτήριο ένα ή δύο αυγά ή κάτι άλλο φαγώσιμο. Οι συνεργάτες μου όμως φοβόντουσαν αν κάποιος μάθαινε ότι είμαστε κουκλοθέατρο της Αντίστασης και έτσι πήγα μόνος μου στην Αρτάκη. Το ένα χωριό έξω απ' την Χαλκίδα ήταν φτωχό, προσφυγοχώρι, στο οποίο καταφεύγαν όλοι οι κυνηγημένοι. Σκέφτηκα να πάω στο πιο πάνω χωριό όπου ήταν όλοι δεξιοί και όπου εκεί θα έβγαζα λεφτά. Και πήγα. Και έγινα ντελάλης. Με ένα χωνί γύρναγα τους δρόμους και διαλαλούσα για το κουκλοθέατρο που ήρθε από την Αθήνα και που θα έπαιζε με μικρό εισιτήριο. Και για δύο ή τρεις μέρες που έπαιξα, έβγαλα λεφτά. Δεν είχα σκηνή, ούτε τίποτα. Είχα μόνον τις κούκλες, αλλά όπου πήγαινα ζητάγα ένα σκοινί το οποίο έδενα από δέντρο σε δέντρο και έβρισκα έναν τρόπο ρίχνοντας από πάνω μια κουβέρτα και έτσι σχημάτιζα μια σκηνή. Ύστερα πήγα στην Αρτάκη, όπου συνεργάστηκα με τον Σπύρο Λιναρδάτο.

Με τον τότε θίασό μου πήγαμε και σε άλλα χωριά δίνοντας παραστάσεις και σιγά - σιγά φτάσαμε στην Αθήνα.

Στην Αθήνα και στον Πειραιά δώσαμε αυτοσχέδιες παρα-

στάσεις χωρίς την Μισιλίνη, τον Χιτλερίδι και τον Γερμανό. Θυμάμαι τον Δεκέμβριο του 1945. Είχαμε παίξει στο Δαφνί σε μία γιορτή που γινόταν προς τιμή μιας Αμερικάνας απεσταλμένης μιας φιλανθρωπικής αμερικάνικης οργάνωσης, με ρούχα, παιχνίδια και πράγματα για τα παιδιά. Ο χώρος που θα παίζαμε κουκλοθέατρο ήταν τεράστιος και πανύψηλος σαν χαμάν. Ήταν αδύνατον να παίξουμε εκεί και να γίνει γιορτή για να χαρούνε τα παιδιά τουρτουρίζοντας μέσα στο κρύο. Και επειδή κανείς από τους διευθύνοντες δεν ενδιαφέρονταν να στολίσουν και να ζεστάνουν το χώρο, βάλαμε μόνοι μας καθίσματα, στολίσαμε την αίθουσα με γιρλάντες που φτιάξαμε τα ίδια τα παιδιά εκείνη τη στιγμή απο χρωματιστά χαρτιά που αγοράσαμε από την οδό Αθηνάς και Μιλτιάδου και ζεστάναμε το χώρο με κάρβουνα από δύο τεράστια βαρέλια που κάψαμε έξω. Το θέμα μας ήταν η αμερικάνα με τα πράγματα που είχε φέρει, αλλά και η ατομική βόμβα στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι. Παρουσιάσαμε μια κούκλα Άγιο Βασίλη που μοίραζε με ένα γαϊδουράκι δώρα στα παιδιά. Ήταν και ένα περίεργο κουτί που μούγκριζε σαν μηχανήμα και που όλοι αναρωτιώντουσαν τι ήταν αυτό το περίεργο κουτί. Ο Χάνος και ο Γαιδουρέλος συζητούσαν και έλεγαν ότι δεν θα πρέπει να ήταν ατομική βόμβα αλλά ένα μηχανικό καρτσάκι για να σέρνει τα παιχνίδια των παιδιών.

Κουκλοθέατρο έπαιξα μέχρι το 1947. Αυτά τα χρόνια προσπάθησα να πάρω άδεια από το Υπουργείο Παιδείας να μπορώ να παίζω στα σχολεία, αλλά επειδή ήμουν πολιτικοποιημένος και ανακατεμένος με οργανώσεις της Ελεύθερης Ελλάδας δεν πήρα αυτή την άδεια ποτέ! Όπου έρριξα μαύρη πέτρα πίσω μου. Τόσο, που όταν πριν από δέκα χρόνια ήρθε η ΕΡΤ1 στο σπίτι μου στο Μαρούσι για να παίξω στην τηλεόραση, ρώτησε ο σκηνοθέτης τα εγγόνια μου που ήταν εκεί.

- Σας έπαιζε συχνά ο παππούς σας κουκλοθέατρο!
- Όχι ποτέ!

Μαρία Αργυριάδη
Υπεύθυνη της Συλλογής Παιδικού
Παιχνιδιού του Μουσείου Μπενάκη

Χρυσό υστεροελληνιστικό στεφάνι ίσως
από την Αττική 1ος αιων. π.Χ.

Το στεφάνι αυτό στόλισε την αφίσα
και το εξώφυλλο του προγράμματος της εκδήλωσης
που διοργάνωσαν οι "Φίλοι" στις 30 Ιανουαρίου
στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών.

Επιμέλεια Εξωφύλλου: Λίλα ντε Τσάβες, Εθνολόγος
Υπεύθυνη Δελτίου Φίλων Μ.Μ.

Φωτογραφία: Μάκης Σκιαδαρέσης

Εκτύπωση: ΧΡΩΜΟΛΙΘ, 5773954